

PERHEVÄKIVALTATYÖN MENESTYSTARINA SORTAVALASSA
Arviointi Solidaarisuuden ja Sortavalan kaupungin toteuttamista
lähialueyhteistyöhankkeista vuosina 2004–2008

Maija Jäppinen

Tiivistelmä

Raportissa arvioidaan kahta perheväkivaltatyön lähialueyhteistyöhanketta, jotka Solidaarisuus on toteuttanut yhteistyössä Sortavalan kaupungin, Ensi- ja turvakotien liiton ja Karjalan Avun kanssa vuosina 2004–2008. Vuosina 2004–2005 toteutetun Naisten vahvistaminen -hankkeen ja 2006–2008 toteutetun Kuka auttaa uhria -hankkeen päämääränä oli naisten ja lasten aseman parantaminen Sortavalassa turvakotitoimintaa kehittämällä. Hankkeiden keskiössä olleesta, Sortavalassa syksystä 2003 lähtien toimineesta turvakodista on tullut tänä aikana yksi kaupungin eniten käytetyistä sosiaalipalveluista.

Evaluaatio on toteutettu helmi-maaliskuussa 2009. Sen materiaalina on käytetty hankkeiden dokumentaatiota, toimijoiden haastatteluja sekä Sortavalassa että Suomessa, kouluttajien fokusryhmäkeskusteluja ja kahta pienimuotoista kyselyä, jotka tehtiin turvakodin asiakkaille ja hankeyhteistyöhön osallistuneille viranomaisille Sortavalan alueella.

Hankkeiden tavoitteenasettelu oli onnistunut. Jatkumo, jossa edettiin turvakotitoiminnan vahvistamisesta viranomaisyhteistyöhön, oli luonteva ja tarkoituksenmukainen. Hankkeen vahvuutena on ollut jatkuva tiedotustyö alusta lähtien ja koko ajan jatkuen ja laajentuen. Se on mahdollistanut sen, että sortavalalaisten tietoisuus perheväkivallasta on lisääntynyt ja turvakodin asiakasmäärät ovat kasvaneet.

Kuluneen kahdeksan vuoden aikana toteutettua hankeyhteistyötä, jonka aikana Sortavalaan perustettiin turvakoti ja se vakiinnutti asemansa yhtenä Sortavalan eniten käytetyistä sosiaalipalveluista, voi perustellusti pitää menestystarinana. Vuonna 2008 turvakodissa asui väliaikaisesti 158 naista ja lasta, ja yhteensä turvakoti tarjosi apua yli 3 800 puhelimitse tai käyntien muodossa yhteyttä ottaneelle sortavalalaiselle. Suhtautuminen perheväkivaltaan on muuttunut kielteisemmäksi ja ihmiset luottavat viranomaisiin perheväkivaltatapauksissa aiempaa enemmän.

Vuosien 2006–2008 hankkeessa pääpaino oli viranomaisyhteistyön kehittämällä. Eri viranomaisia on koulutettu väkivalta-asioissa ja osaavat nyt ohjata asiakkaita turvakotiin. Viranomaiskoordinaatiossa on kuitenkin edelleen paljon kehitettävää, ja sitä pitää jatkaa pitkäjänteisesti. Henkilöstön suuren vaihtuvuuden vuoksi tärkeitä ovat jatkuva tiedotus ja organisaatioiden sisäiset toimivat perehdyttämiskäytännöt.

Hankkeet on toteutettu kustannustehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Niiden vaikutukset arvioidaan kestäviksi, sillä turvakodin perusrahoitus on tullut alusta lähtien Sortavalan kaupungilta ja siten toiminta jatkuu myös hankeyhteistyön päätyttyä. Olisi tärkeätä, että talouden taantumasta huolimatta turvakodin perusrahoitus säilyisi vähintään nykyisellä tasolla.

Kumppanuus Sortavalan kaupungin, Solidaarisuuden, Ensi- ja turvakotien liiton ja Karjalan Avun välillä on sujunut pääosin erittäin hyvin. Turvakodin edustajat toivovat yhteistyön jatkumista ja ideoivat sitä. Kehittämistarpeita liittyy muun muassa miestyöhön, väkivaltaa kokeneiden vanhusten auttamiseen ja viranomaisyhteistyön kehittämiseen edelleen. Myös suomalaiset kumppanit ovat kokeneet yhteistyön mielekkääksi. Vuosina 2009–2011 toimijoiden yhteistyö jatkuu Pitkärannassa toteutettavan väkivaltatyön hankkeen merkeissä. Sortavalan turvakoti tulee toimimaan Pitkärannassa kouluttajana Ensi- ja turvakotien liiton rinnalla.

Sisälllys

1. Johdanto
2. Taustaa: perheväkivalta Venäjällä
 - 2.1. Väkivallan yleisyys ja asenteet
 - 2.2. Kriisikeskusliikkeen synty 1990-luvulla ja väkivaltatyö tänään
3. Evaluaation toteutus
4. Solidaarisuuden lähialueyhteistyön ja Sortavalan hankeyhteistyön synty
 - 4.1. Globaalista etelästä lähialueille
 - 4.2. Kumppanuuksien rakentuminen ja perheväkivaltafokus
 - 4.3. Yhteistyön alkuvaiheet Sortavalassa ja turvakodin perustaminen
5. Hankkeiden ja niiden tavoitteenasettelun esittely ja arviointi
 - 5.1. Naisten vahvistaminen -hanke 2004–2005
 - 5.2. Kuka auttaa uhria -hanke 2006–2008
 - 5.3. Tavoitteenasettelun ja indikaattorien arviointia
6. Hanketyön vaikutuksia: Sortavalan turvakodin vahvistuminen ja vaikutukset henkilökuntaan ja vapaaehtoiisiin
 - 6.1. Turvakodin kasvu Sortavalassa tunnetuksi asiantuntijaorganisaatioksi
 - 6.2. Työntekijöiden ja vapaaehtoisten kasvu asiantuntijoiksi ja koulutusten merkitys
 - 6.3. Turvakodin rooli Karjalan tasavallassa
7. Hanketyön vaikutuksia: hyödynsaajien elämässä tapahtunut muutos
 - 7.1. Perheväkivallan määrä ja naisten ja lasten asema Sortavalassa
 - 7.2. Sortavalalaisten asenteet perheväkivaltaa kohtaan
8. Hanketyön vaikutuksia: viranomaisverkosto mukana perheväkivaltatyössä
 - 8.1. Viranomaisten valmiudet auttaa perheväkivallan uhreja
 - 8.2. Sortavalalaisten luottamus viranomaisiin
 - 8.3. Kehittyvä viranomaisyhteistyö
9. Hankkeiden toteutuksen arviointia
 - 9.1. Kustannustehokkuus
 - 9.2. Tarkoituksenmukaisuus
 - 9.3. Kestävyys
10. Turvakodin tulevaisuus – kehittämistarpeet ja toiveet jatkoyhteistyöstä

11. Kumppanuus

11.1. Sortavalan kaupunki suomalaisten järjestöjen kumppanina

11.2. Solidaarisuuden vaativa rooli

11.3. Ensi- ja turvakotien liitto ja Viola hankkeiden asiantuntijaorganisaatioina

11.3. Karjalan Apu paikallisyhteistyön osaajana

11.4. Kumppanuudesta ja koulutusten järjestämisestä opittua

12. Lopuksi

12.1. Mikä mahdollisti menestystarinan?

12.2. Hankkeiden aikana opittua

13. Johtopäätökset

14. Suositukset

1. Johdanto

Tämän evaluaation kohteena on kaksi lähialueyhteistyöhanketta, joiden osapuolia ovat olleet suomalaiset järjestöt Kansainvälinen Solidaarisuusäätiö (jatkossa Solidaarisuus), Ensi- ja turvakotien liitto ja Karjalan Apu sekä Sortavalan kaupunki Venäjän Karjalassa. Vuosina 2004–2005 toteutetun Naisten ja lasten vahvistaminen -hankkeen ja vuosina 2006–2008 toteutetun Kuka auttaa uhria -hankkeen päämäärinä ovat olleet naisten ja lasten aseman parantaminen Sortavalan alueella turvakotitoimintaa kehittämällä ja sortavalalaisten luottamuksen lisääminen viranomaisia kohtaan perheväkivaltatapausten hoidossa. Tässä raportissa arvioidaan hanke toiminnan vaikuttavuutta sekä hankeosapuolten välistä kumppanuutta.

Perheväkivalta on globaali ongelma, jota on esiintynyt myös venäläisessä yhteiskunnassa aina. Tunnistetuksi ja tunnustetuksi sosiaalseksi ongelmaksi se on kuitenkin noussut Venäjällä vasta kahden viime vuosikymmenen aikana. Ensimmäiset perheväkivaltaa kokeneita naisia ja lapsia auttavat kriisikeskukset¹ avattiin venäläisiin suurkaupunkeihin pian Neuvostoliiton hajottua 1990-luvun alkupuoliskolla. Karjalan tasavallassa toimi ennen Sortavalan turvakodin perustamista vain yksi kriisikeskus Petroskoissa. Luvussa kaksi taustoitetaan Sortavalan turvakodin sijoittumista venäläiseen väkivaltatyön kenttään kuvaamalla naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan nousemista yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tunnustetuksi sosiaalseksi ongelmaksi Venäjällä 1990-luvulla sekä esittelemällä tilastotietoa naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan esiintyvyydestä.

Evaluaatio on toteutettu helmi-maaliskuussa 2009. Sen materiaalina on käytetty hankkeiden dokumentaatiota, toimijoiden haastatteluja sekä Sortavalassa että Suomessa ja kahta pienimuotoista kyselyä, jotka tehtiin turvakodin asiakkaille ja hankeyhteistyöhön osallistuneille viranomaisille Sortavalan alueella. Evaluaation toteutusta kuvataan luvussa kolme.

Hankeyhteistyön alkaessa perheväkivalta oli Sortavalassa vielä hyvin vaiettu ongelma, ja hankkeissa lähdettiin liikkeelle toiminnan tarpeellisuuden perustelemisesta ja Sortavalan väestön tietoisuuden kasvattamisesta perheväkivalta-asioissa. Sortavalan kaupungin ja suomalaisten järjestöjen yhteistyö alkoi vuonna 2001, ja turvakoti aloitti toimintansa syksyllä 2003. Tämä raportti keskittyy vuosina 2004–2008 toteutettuihin kahteen lähialueyhteistyöhankkeeseen, mutta kokonaiskuvan luomiseksi hankeyhteistyöstä käydään luvussa neljä läpi myös sen syntyvaiheita ja turvakodin perustamista.

Luvussa viisi esitellään vuosina 2004–2005 sekä 2006–2008 toteutetut hankkeet, käydään läpi niiden keskeiset tavoitteet ja arvioidaan lyhyesti niiden toteutumista sekä indikaattorien toimivuutta. Pääpaino evaluaatiossa on vuosien 2006–2008 hankkeella. Luvun viisi jälkeen hankkeita käsitellään kokonaisuutena, sillä yhteistyötä ja hankkeiden vaikuttavuutta on mielekästä tarkastella pidemmällä aikajänteellä. Luvut kuudesta kahdeksaan käsittelevät hankkeiden vaikuttavuutta eli turvakodin ja sen toimijoiden vahvistumista, hyödynsaajien elämässä tapahtunutta muutosta ja viranomaisverkoston toiminnan kehittymistä perheväkivaltatyössä. Luvussa yhdeksän tarkastellaan hankkeita kustannustehokkuuden, tarkoituksenmukaisuuden ja kestävyyden näkökulmasta. Luvussa kymmenen luodaan katsaus Sortavalan turvakodin tulevaisuu-

¹ Venäjäksi naisiin kohdistuvan väkivallan tai perheväkivallan vastaista työtä tekevästä yksiköistä käytetään useimmiten nimitystä kriisikeskus (krisisnyi tsentr). Sortavalan turvakodista käytetään kuitenkin tässä raportissa hankeyhteistyön aikana vakiintunutta suomenkielistä nimitystä turvakoti. (HUOM kääntäjälle: tätä alaviitettä ei tarvitse kääntää.)

dennäkyymiin sekä kootaan yhteen evaluaation aikana esille tulleita kehittämistarpeita ja haastatteluissa esitettyjä ideoita jatkohankkeiksi. Luvussa yksitoista kuvataan ja arvioidaan Sortavalan kaupungin ja suomalaisten järjestöjen välistä kumppanuutta sekä kootaan yhteen kumppanuuden aikana opittua.

Kuluneen kahdeksan vuoden aikana toteutettua hankeyhteistyötä, jonka aikana Sortavalaan perustettiin turvakoti ja se vakiinnutti asemansa yhtenä Sortavalan eniten käytetyistä sosiaalipalveluista, voi perustellusti pitää menestystarinana. Vuonna 2008 turvakodissa asui väliaikaisesti 158 naista ja lasta, ja yhteensä turvakoti tarjosi apua yli 3 800 puhelimitse tai käyntien muodossa yhteyttä ottaneelle sortavalalaiselle. Suhtautuminen perheväkivaltaan on muuttunut kielteisemmäksi ja ihmiset luottavat viranomaisiin perheväkivaltatapauksissa aiempaa enemmän. Luvussa kaksitoista kysytään, mikä mahdollisti väkivaltatyön menestystarinan, ja käydään läpi hankkeiden opetuksia. Lopuksi vedetään yhteen evaluaation keskeiset johtopäätökset ja suositukset.

2. Taustaa: perheväkivalta Venäjällä

2.1. Väkivallan yleisyys ja asenteet

Perheväkivalta on vakava ja yleinen sosiaalinen ongelma Venäjällä. Ilmiö on sukupuolistunut: useimmiten väkivallan kohteeksi perheessä joutuvat naiset ja lapset. Vuonna 2002 toteutetun, naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan yleisyyttä Venäjän federaation seitsemällä alueella (myös Karjalan tasavallassa) selvittäneen tutkimuksen mukaan jopa 56 prosenttia naimisissa olevista naisista on kokenut fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa aviomiehensä taholta². 18 prosenttia naisista kokee vakavaa tai jatkuvaa väkivaltaa³. Sisäasiainministeriön arvion mukaan vuosittain jopa 14 000 naista kuolee parisuhdeväkivallan uhrina.

Vuoden 2002 kyselytutkimuksessa selvitettiin myös venäläisten naisten ja miesten asenteita parisuhdeväkivaltaa kohtaan. Suurin osa vastaajista mielsi väkivallan ongelmaksi. Siitä huolimatta 43 prosenttia vastaajista piti vaimon pahoinpitelyä yksityisasiana, johon ulkopuolisten ei tulisi puuttua. Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että jos mies riidan päätteeksi lyö vaimoaan, häntä ei pidä suoralta kädeltä tuomita, vaan on syytä selvittää, kuka on syyllinen konfliktin syntymiseen. 32 prosenttia vastaajista katsoi, että miehellä on joissain tilanteissa oikeus lyödä vaimoaan rangaistukseksi esimerkiksi pettämisestä.

2.2. Kriisikeskusliikkeen synty 1990-luvulla ja väkivaltatyö tänään

Perheen sisäinen väkivalta oli pitkään Neuvostoliitossa ja Venäjällä hyvin vaiettu ongelma. 1990-luvulla venäläinen naisliike nosti sen yhdeksi pääteemoistaan. Ongelmanmäärittely tapahtui transnationaalissa prosessissa yhdessä länsimaisten feministitoimijoiden kanssa⁴. Sitä

² Suomessa vastaava luku on 20 prosenttia. Piispa, Minna, Heiskanen, Markku, Kääriäinen, Juha & Siren, Reino (2006) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

³ Gorškova, I.D. & Šurygina, I.I. (2003) Nasilie nad zhenami v sovremennykh rossiiskih sem'yah. Materialy obščerossiiskogo issledovanya, predstavlennye na konferencii 15-16 maya 2003 g. v MGU im. M. V Lomonosova i Gorbachev-Fonde.

⁴ Ks. esim. Hemment, Julie (2004) Global Civil Society and the Local Costs of Belonging: Defining Violence against Women in Russia. Signs – Journal of Women in Culture and Society 29 (3), 815-840.

siivitti 1990-luvulla virinnyt globaali kiinnostus naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ihmisoikeuskysymyksenä ja vuonna 1995 annettu Pekingin julistus naisiin kohdistuvan väkivallan kitkemisestä.

Ensimmäiset naisten kriisikeskukset, jotka ottivat tehtäväkseen väkivaltaa kokeneiden naisten ja lasten auttamisen sekä väkivaltaa koskevien asenteiden muuttamisen yhteiskunnassa, perustettiin Moskovaan ja Pietariin vuosina 1993–1994. Perustajina olivat itsenäiset venäläiset naisjärjestöt rahoittajinaan kansainväliset säätiöt. Malleja kriisikeskustoimintaan haettiin lännestä, mutta ne mukautettiin venäläiseen toimintaympäristöön. Kriisikeskukset ovat verkostoituneet valtakunnallisesti Ostanovim nasilie (Pysäyttäkää väkivalta) -järjestön kautta. Moskovalainen ANNA-järjestö on toiminut resurssikeskuksena, joka on tuottanut tiedotusmateriaaleja kaikkien kriisikeskusten käyttöön. Luoteis-Venäjän kriisikeskuksilla on oma verkostonsa, ja monet niistä olivat mukana vuosituhannen vaihteen molemmin puolin toimineessa Barentsin alueen kriisikeskusyhteistyöhankkeessa NRCB:ssä⁵.

Kriisikeskusliike osoittautui yhdeksi menestyksekkäimmistä transitiokauden Venäjän sosiaalisten liikkeiden joukossa. 1990-luvun loppuun mennessä kriisikeskuksia oli perustettu jo kymmeniä. Vuonna 2004 toiminnassa on arvioitu olleen noin 200 yksikköä, jotka tavalla tai toisella työskentelevät naisiin kohdistuvan väkivallan tai perheväkivallan torjumiseksi (Johnson 2009). Osa kriisikeskuksista on kansalaisjärjestöjen ylläpitämiä, osa taas julkisen sektorin rahoittamia ja usein sosiaalikeskuksen organisaation sisään rakennettuja samaan tapaan kuin Sortavalassa. Kuntien ja valtion rahoittamien kriisiosastojen painoarvo väkivaltatyössä on kasvanut 2000-luvun aikana, kun niitä on perustettu entistä enemmän. Vastaavasti monet kansalaisjärjestöjen ylläpitämät yksiköt ovat joutuneet supistamaan toimintaansa tai jopa sulkemaan ovensa kansainvälisen rahoituksen tyrehtyessä.

Venäjän federaatiossa ei edelleenkään ole erityistä perheväkivaltaa koskevaa lainsäädäntöä. Perheväkivaltatapauksissa sovelletaan rikoslain pahoinpitelypykälää, mutta käytännössä väkivaltaa kokeneet jäävät usein vaille lain suojaa oikeusprosessin monimutkaisuuden, oikeusviranomaisten asenteiden ja todisteisiin liittyvien vaatimusten vuoksi. Perheväkivaltaa koskeva laki olisi tarpeen, sillä siinä voitaisiin huomioida ilmiön tiettyjä erityispiirteitä kuten toistuvuus ja todistajien puuttuminen, sekä kiinnittää huomiota uhrin tukemiseen ja suojaamiseen (vrt. suomalaisessa lainsäädännössä esim. laki lähestymiskiellosta).

3. Evaluationin toteutus

Tämä evaluaatio toteutettiin helmi-maaliskuussa 2009 liitteenä olevan Solidaarisuuden toimeksiannon pohjalta. Pääasiallisena aineistonkeruumenetelmänä olivat hankkeeseen osallistuneiden henkilöiden puolistrukturoidut teemahaastattelut. Haastattelurunko muokattiin haastattelukohtaisesti vastaamaan kunkin haastateltavan roolia hankkeessa. Haastatteluja tehtiin yhteensä 31, joista 18 Sortavalassa ja 13 Suomessa. Muutamia haastatteluita toteutettiin parihaastatteluina. Yhteensä haastatteluihin osallistui 35 henkilöä. Haastateltavat edustivat seuraavia ryhmiä:

⁵ Saarinen, Aino, Liapounova, Olga & Dracheva, Irina (2003) NRCB. A Network for Crisis Centres for Women in Barents Region. Report of the Nordic-Russian Development Project, 1999-2002. Arkhangelsk: Pomor State University.

Sortavalassa:

- Sosiaalikeskuksen ja turvakodin johto
- Turvakodin henkilökunta
- Vapaaehtoiset
- Koordinaatioryhmän jäsenet
- Terveysthuollon edustajat
- Kaupunginhallinnon edustajat
- Naisjärjestö Nadežda
- Turvakodin asiakkaat

Suomessa:

- Solidaarisuus
- Ensi- ja turvakotien liitto
- Viola – väkivallasta vapaaksi ry (jatkossa Viola)
- Karjalan Apu
- Ulkoasiainministeriön alueellisen yhteistyön yksikkö

Sortavalassa tehdyt haastattelut toteutettiin helmikuun lopussa viikon aikana pääosin turvakodin tiloissa. Vapaaehtoistyöntekijöitä haastateltiin sekä kaupungissa että maaseudulla. Mielisin edustajien haastattelut peruuntuivat viime hetkellä haastateltavien aikatauluongelmien takia, eikä uusia haastatteluja ehditty järjestää. Suomessa tehdyt haastattelut toteutettiin helmikuun lopussa ja maaliskuun alussa Helsingissä, Joensuussa ja Mikkelissä.

Haastattelut olivat jossain määrin eriluonteisia rajan eri puolilla. Suomalaiset haastateltavat toivat rohkeammin esille myös kriittisiä näkökulmia ja kehittämistarpeita, kun taas sortavalalaiset haastateltavat keskittyivät haastatteluissa ennen kaikkea kuvaamaan, kuinka onnistunutta ja hyödyllistä hankeyhteistyö oli ollut, ja ideoimaan sille jatkoa. Kriittisiä äänenpajoina he käyttivät vähemmän. Tämä kertonee sekä siitä, että yhteistyö on koettu mielekkääksi ja sen toivotaan jatkuvan, että tietystä arkuudesta nostaa ongelmakohtia esille rahoittajan edustajaksi mielletyn evaluaattorin kanssa⁶. Evaluaatio koettiin ehkä hankkeiden onnistumisen mittaamiseksi, ja kritiikin ja ongelmakohtien esiin tuomisen pelättiin vaikuttavan jatkoyhteistyön mahdollisuuksiin.

Tässä raportissa lähtökohtana on kuitenkin se, että pyritään kuvaamaan monipuolisesti sekä hankkeiden vahvuuksia että kehittämisen paikkoja. Kriittisten kommenttien nostaminen esiin ei tarkoita sitä, että hankkeet olisivat olleet epäonnistuneita. Jokaisessa hankkeessa on sekä vahvuuksia että haasteita ja kehittämistarpeita. Vaikeuksista voidaan myös oppia tulevia hankkeita ajatellen, ja siksi niistä kannattaa puhua avoimesti. Evaluaation tavoitteena on tarjota Solidaarisuudelle ja sen kumppaneille työkaluja tulevan toiminnan ja hankeyhteistyön suunnitteluun ja kehittämiseen.

Edellä kuvattujen haastatteluiden lisäksi Sortavalassa koulutuksia pitäneille suomalaisille kouluttajille järjestettiin kaksi fokusryhmäkeskustelua, joista toinen oli Helsingissä ja toinen Mikkelissä. Helsingin keskustelussa oli kaksi osallistujaa ja Mikkelin keskustelussa kolme osallistujaa. Fokusryhmäkeskusteluihin osallistuneet kouluttajat edustivat Ensi- ja turvakotien liittoa ja

⁶ Evaluaattori oli hanketoteutuksen ulkopuolinen henkilö, joka työskenteli Solidaarisuuden toimeksiannolla. Hän on aiemmin tehnyt yhteistyötä Sortavalan turvakodin kanssa omaan väitöskirjatutkimukseensa liittyen.

sen Miesten keskusta, Viola ja Mikkelin poliisilaitosta. Fokusryhmäkeskusteluiden tavoitteena oli evaluaation aineiston hankkimisen lisäksi antaa kouluttajille mahdollisuus purkaa ja keskustella läpi kokemuksia koulutuksista ja mietittyttämään jääneitä asioita.

Lisäksi evaluaation yhteydessä toteutettiin kaksi pienimuotoista kyselyä, joista toinen turvakodin asiakkaille ja toinen koordinaatioryhmässä edustettuna olleille viranomaistahoille. Asiakaskyselyä jaettiin helmikuun aikana turvakodissa asuneille naisille, ja siihen saatiin 21 vastausta. Viranomaiskyselyä jaettiin erilaisissa koulutuksissa ja koordinaatioryhmän jäsenet keräsivät siihen vastauksia omissa organisaatioissaan. Viranomaiskyselyyn saatiin 73 vastausta.

Evaluaation keskeisenä aineistona ovat toimineet myös hankkeiden aikana syntyneet asiakirjat, kuten hankehakemukset, vuosiraportit, loogiset viitekehukset ja hankkeen osapuolten välillä solmitut sopimukset.

4. Solidaarisuuden lähialueyhteistyön ja Sortavalan hankeyhteistyön synty

4.1. Globaalista etelästä lähialueille

Vuonna 1969 perustetun Solidaarisuuden strategiassa vuosille 2007–2011 säätiön päämääräksi on määritelty kansanvallan, ihmisoikeuksien ja tasa-arvon toteutuminen kansainvälisesti. Perinteisesti toiminta on sijoittunut globaaliin etelään ja kehitysmaihin.

Lähialueyhteistyön aloittaminen vuosituhaten vaihteessa oli Solidaarisuudelle luonteva valinta, sillä järjestö oli 1990-luvulla ollut osaltaan vaikuttamassa Suomen valtioon lähialueyhteistyön käynnistämiseksi. Solidaarisuuden lahjoittajien ja aktiivien keskuudessa syntyi 1990-luvulla keskustelua siitä, että Solidaarisuuden rooliin sopisi hyvin myös itärajan takana tehtävä hankeyhteistyö, ja sille nähtiin olevan tarvetta. Säätiön sääntöjä muutettiin vuosituhaten vaiheessa niin, että ne mahdollistivat aiemman kehitysyhteistyön lisäksi myös lähialueyhteistyöhankkeiden toteuttamisen.

4.2. Kumppanuuksien rakentuminen ja perheväkivaltafokus

Konkreettisen hankeyhteistyön käynnistäminen ei ollut ensin helppoa, sillä Solidaarisuuden oli vaikeata löytää sopivia kumppanijärjestöjä Venäjältä. Mahdollisuuksia hanketoimintaan selvitettiin aluksi Pietarissa ja Viipurissa, mutta hankkeisiin saakka siellä ei edetty. Pietarissa tehdyn taustatyön perusteella syntyi kuitenkin jo ajatus turvakotityön kehittamisestä. Temaattisesti väkivaltatyö asettuu hyvin osaksi Solidaarisuuden hankekokonaisuutta, sillä sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on järjestön toinen temaattinen ohjelma. Yksi tämän ohjelman odotetuista tuloksista on perheväkivallan vähentyminen yhteistyöalueilla. Solidaarisuudella on ollut perheväkivaltaan liittyviä kehitysyhteistyöhankkeita myös Ugandassa, Itä-Afrikassa sekä Nicaraguassa.

Olemassa olevat yhteydet Joensuussa toimivaan, humanitaarista apua Karjalan tasavaltaan toimittavaan Karjalan Apuun johdattivat Solidaarisuuden Sortavalan, ja hankeyhteistyö aloitettiin siellä. Sortavalan alue tuntui toimintaympäristönä Pietaria hallittavammalta ja Karjalan Avun kontaktien ja paikallistuntemuksen ansiosta helpolta paikalta päästä alkuun lähialueyhteistyössä. Karjalan Avusta muodostui Solidaarisuudelle tärkeä kumppanijärjestö, koska sillä

oli jo paljon kokemusta rajan ylittävästä yhteistyöstä ja paikallistuntemusta Venäjän Karjalasta. Myös Karjalan Avun sijainti Joensuussa lähellä rajaa oli merkityksellinen asia yhteistyön kannalta.

Ensi- ja turvakotien liitto tuli hankeyhteistyöhön mukaan asiantuntijaorganisaatioksi, kun aihepiiriksi valikoitui perheväkivaltaa kokeneiden auttaminen. Solidaarisuuden periaatteena on parhaan mahdollisen substanssiasiantuntemuksen varmistaminen hankkeissa suomalaisten yhteistyökumppanien valinnan avulla. Ensi- ja turvakotien liitolla on kokemusta suomalaisesta turvakotityöstä lähes kolmenkymmenen vuoden ajalta, sillä sen jäsenyhdistykset perustivat ensimmäiset turvakodit Suomeen vuonna 1979. Ensi- ja turvakotien liitolla oli aiempaa kokemusta myös Venäjä-yhteistyöstä muun muassa ensikotihankkeesta Pietarissa, ja sen silloinen toiminnanjohtaja Marita Ruohonen toimi aktiivisesti Sosiaali- ja terveystieteiden Venäjä-verkostossa.

4.3. Yhteistyön alkuvaiheet Sortavalassa ja turvakodin perustaminen

Järjestöjen ensimmäinen yhteistyöprojekti oli vuosina 2001–2003 toteutettu ”Naisten, perheiden ja vanhusten aseman parantaminen turvakoti- ja palvelutalotoiminnan tukemisella Sortavalassa, Karjalan tasavallassa”. Sen keskiössä oli vanhainkodin kunnostaminen Helylän kylään ja henkilökunnan kouluttaminen vanhustyön osaajiksi suomalaisissa vanhustyön yksiköissä. Tämän hankkeen aikana kartoitettiin mahdollisuuksia jatkoyhteistyöhön Sortavalan alueella ja tunnusteltiin, mihin aihepiireihin liittyville hankkeille olisi tarvetta. Turvakoti-ideaa esiteltiin paikallisille toimijoille Pietarista saadun ajatuksen perusteella. Perheväkivalta ei ollut sortavalalaisille toimijoille käsitteenä tuttu, joten aluksi lähdettiin liikkeelle keskustelemalla siitä, onko Sortavalassa tällaista ongelmaa, tarvitaanko siihen liittyvää auttamistyötä ja millaisia palveluita turvakodit tarjoavat.

Ruohonjuuritason naistoimijat ottivat ajatuksen perheväkivaltaa kokeneiden naisten ja lasten auttamisesta hyvin vastaan, tunnistivat nopeasti ongelman ja ryhtyivät tukemaan hanketta voimakkaasti. Naisjärjestö Nadeždan rooli oli merkittävä alkuvaiheessa. Heidän kanssaan toteutettiin vuosina 2003–2004 EU:n Tacis-ohjelman rahoittama hanke, joka tuki turvakotityön alkuun saattamista kohottamalla sortavalalaisten tietoisuutta perheväkivallasta sosiaalisena ongelmana. Osaltaan tämä hanke auttoi myös tasoittamaan tietä yhteistyöhön kaupungin kanssa. Varsinaisten turvakotihankkeiden toteuttaminen kansalaisjärjestökumppanien sijaan julkisen sektorin eli Sortavalan kaupungin kanssa oli epätyypillinen valinta Solidaarisuuden hankekokonaisuuden ja myös lähialueyhteistyön periaatteiden kannalta. Se koettiin kuitenkin toimivaksi ratkaisuksi ja jopa välttämättömäksi hankkeen kestävyuden turvaamisen kannalta.

Sortavalan kaupunginhallinnon edustajille väkivaltatyön tarpeellisuutta jouduttiin perustelemaan melko paljon. Heidän vakuuttamiseksi yhteistyön alkuvaiheessa nähtiin vaivaa ja käytiin pitkiä ja lopulta myös hyvin hedelmällisiä keskusteluja. Kaupungin edustajat toivat esille myös muita hankeideoita ja tarpeita, kuten lastenkodin tai asunnottomien palveluyksikön perustamisen. Lopulta hankeyhteistyön aloittamisen kuitenkin mahdollisti nimenomaan se, että kaupunginhallinnosta löytyivät oikeat henkilöt, jotka tunnistivat ongelman ja pitivät palveluiden kehittämistä tärkeänä. Silloinen apulaiskaupunginjohtaja Anatoli Gusarov osoittautui hankeyhteistyön kannalta avainhenkilöksi, joka suhtautui alun keskustelujen jälkeen ideaan ennakkoluulottomasti, sitoutui toteuttamiseen ja otti turvakodin siipiensä suojaan.

Kaupungin johdon sitoutumisen jälkeen päästiin nopeasti toteutusvaiheeseen ruohonjuuritason toimijoiden kanssa. Yhteistyö kaupungin kanssa lähti konkreettisesti liikkeelle Joensuussa pidetystä workshopista, jossa tehtiin ongelma-analyysia ja muokattiin sen perusteella hankkeen tavoitteet.

Turvakodin tilat remontoitiin osana ensimmäistä, pääfokukseltaan vanhustyöhön keskittyntä lähialueyhteistyöhanketta, ja turvakoti aloitti toimintansa syksyllä 2003. Samana vuonna Solidaarisuus aloitti naisjärjestö Nadeždan kanssa ruohonjuuritason tiedotushankkeen EU:n Tacis-rahoituksen turvin. Tämän hankkeen tavoitteena oli levittää tietoisuutta, että perheväkivaltaa ei pidä sietää vaan siihen kannattaa hakea apua, sillä ongelma ratkeaa harvoin itseltään. Hankkeessa koulutettiin vapaaehtoisia, jotka järjestivät asiantuntijoiden konsultointeja kylien naisille käyttäen apunaan hankkeen puitteissa hankittua kiertävää pikkubussia. Myös turvakodin henkilökunta osallistui Nadeždan toimijoille järjestettyihin koulutuksiin.

5. Hankkeiden ja niiden tavoitteenasettelun esittely ja arviointi

5.1. Naisten vahvistaminen -hanke 2004–2005

Hankkeen tarkoitus ja päämäärä

Keväällä 2004 käynnistyneen hankkeen tarkoituksena oli pelastaa turvakotitoiminnan avulla väkivallan kierteestä sellaisia naisia ja lapsia, joilla ei aiemmin ollut muuta vaihtoehtoa kuin sietää jatkuvaa hakkaamista ja hyväksikäyttöä. Hankkeen tarkoituksiksi määriteltiin myös sosiaalitoimen alaisen turvakodin ja kansalaisjärjestöjen välisen yhteistyön kehittäminen, niin että turvakodissa voitaisiin käyttää apuvoimana koulutettuja vapaaehtoisia.

Hankkeen pitkän tähtäimen päämääräksi asetettiin perheväkivallan vähentäminen Sortavalan alueella ja erityisesti naisten ja lasten aseman parantaminen. Päämäärän toteutumista arvioidaan molempien hankkeiden osalta yhdessä luvussa seitsemän.

Hankkeen tarkoituksen toteutumista, turvapaikan tarjoamista väkivaltaa kokeneille naisille ja lapsille, mitattiin turvakodin käyttöastetta seuraamalla. Turvakodin asiakasmäärät lähtivätkin nopeaan nousuun, mikä lienee ollut pitkälti huolellisen pohjatyön, kuten tehokkaan ja onnistuneen tiedotuksen ansiota. Vuonna 2005 turvakodin auttavaan puhelimeen tuli jo 1270 asiakspuhelua, ja henkilökohtaista konsultointia annettiin vuoden aikana 1096 kertaa. Turvakodissa asui vuoden 2005 aikana 146 asiakasta, joista 115 oli naisia ja 31 lapsia. Keskimääräinen oleskeluaika turvakodissa oli noin 3-5 vuorokautta. Osa asiakkaista yöpyi vain yhden yön, ja pisin oleskeluaika oli lähes kaksi kuukautta.

Koulutukset ja verkostoituminen

Jotta turvakoti pystyisi tarjoamaan laadukasta apua väkivaltaa kokeneille naisille ja lapsille, määriteltiin tavoitteeksi henkilökunnan kouluttaminen ja heidän perehdyttämisensä Suomen turvakotien työmuotoihin. Keskeinen rooli hankkeessa olikin työntekijöiden ja vapaaehtoisten kouluttamisella.

Sekä ammatillinen sosiaalityö että turvakodeissa tehtävä väkivaltatyö ovat Venäjällä varsin uusia ilmiöitä. Vuonna 2003 rekrytoitujen sosiaalityöntekijöiden koulutustaustat vaihtelivat, eikä heillä ollut aiempaa kokemusta väkivaltatyöstä. Vuosien 2004–2005 aikana työntekijät saivat monipuolista koulutusta. Sortavalassa järjestettiin sekä suomalaisten Ensi- ja turvakotien liiton ja Violan että pietarilaisen Naisten kriisikeskus -järjestön pitämiä koulutuksia. Lisäksi tehtiin koulutusvierailuita Helsinkiin ja Porvooseen. Koulutusten merkitystä turvakodin työntekijöille ja vapaaehtoisille käsitellään luvussa yhdeksän.

Turvakoti verkostoitui myös Venäjällä: turvakodin johtaja ja yksi sosiaalityöntekijä vierailivat Moskovassa tutustumassa ANNA- ja Sjostry (Sisaret) -järjestöjen toimintaan, ja turvakoti liittyi jäseneksi valtakunnalliseen kriisikeskusten yhdistykseen.

Yhteistyö järjestöjen kanssa ja vapaaehtoistyö

Hankkeen toista tavoitetta, järjestöjen ja turvakodin välisen yhteistyön kehittämistä, seurattiin muun muassa tarkkailemalla turvakodin työyhteisössä vapaaehtoisille muodostunutta roolia ja järjestöjen sekä kunnan sosiaalitoimen välisen yhteistyön määrää. Hankkeen päättyessä turvakodilla toimi noin kymmenen vapaaehtoista, joita voitiin käyttää apuna yö- ja viikonloppupäivystyksissä. Hankkeen loppuraportin mukaan myös yhteistyö järjestöjen ja viranomais-ten kanssa jatkui tiiviinä: vuoden aikana turvakoti järjesti 26 tapaamista paikallisten viranomaisten ja järjestöjen edustajien kanssa.

Suunnitteluvaiheessa toivottiin, että hankkeen sortavalalaisena yhteistyökumppanina ollut naisjärjestö Nadežda ja turvakoti pystyisivät tukemaan ja täydentämään toisiaan väkivaltatyön kentällä. Nadeždalla oli laajat kontaktit sortavalalaisiin naisaktivisteihin, joita oli aiemman Tacis-hankkeen aikana koulutettu perheväkivaltaan liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi Nadeždalla oli omat verkostonsa myös kylissä, jossa se oli tehnyt väkivaltatyötä aiemman hankkeen puitteissa. Turvakodilla taas oli tilat, henkilöstö ja hankkeen tarjoama koulutus- ja tiedotuskapasiteetti väkivaltatyöhön. Turvakodin ja Nadeždan välinen yhteistyö ei kuitenkaan sujunut suunnitellulla tavalla. Muutamien haastateltavien arvion mukaan turvakodin ja naisjärjestön välille syntyi alkuvaiheessa kamppailua väkivaltatyön omistajuudesta ja asiantuntijuudesta Sortavalassa, mikä saattoi vaikuttaa negatiivisesti henkilösuhteisiin ja sitä kautta yhteistyön sujuvuuteen. Nadežda jatkoi vapaaehtoisvoimin tehtyä väkivaltatyötä erityisesti kylissä, mutta toimijat etäännyivät jossain määrin toisistaan. Yhteistyöstä olisi voitu hyötyä enemmän, jos useampia Nadeždan vapaaehtoisia olisi tullut mukaan turvakodin toimintaan alusta lähtien.

Turvakoti ei kuitenkaan luopunut ajatuksesta vapaaehtoistyöstä, vaikka kansalaisjärjestöjen hyödyntäminen vapaaehtoisten rekrytoinnissa ei toteutunut suunnitellulla tavalla. Tavoite vapaaehtoistyön hyödyntämisestä saavutettiin, mutta edellä mainituista syistä vapaaehtoisten rekrytointi tapahtui suurelta osin muiden kanavien kuin Nadeždan kautta. Vapaaehtoisia hankittiin eri verkostojen kautta, ennen kaikkea sosiaalikeskuksen muiden osastojen työntekijöistä. Muutamien haastateltavien näkemyksen mukaan erityisesti alkuvaiheessa aktiivisia ja koulutettuja Nadeždan vapaaehtoisia sivuutettiin sekä kaupungissa että kylissä, kun vapaaehtoisiksi otettiin lähinnä sosiaalikeskuksen omaa väkeä. Turvakodissa toimii kuitenkin tällä hetkellä myös joitain Nadežda-hankkeen kautta toimintaan mukaan tulleita vapaaehtoisia. Vapaaehtoisten roolia turvakodissa tänä päivänä käsitellään tarkemmin luvussa yhdeksän.

Perheväkivaltatyön levittäminen Karjalassa

Hankkeen tavoitteeksi asetettiin myös, että turvakodista pyritään luomaan toimiva malli, jota hyödyntäen vastaavaa toimintaa pystytään aloittamaan myös muualla Venäjän Karjalassa. Kesäkuussa 2005 järjestettiin kaksipäiväinen seminaari, johon osallistui viranomaistahojen edustajia Petroskoista, Aunuksesta, Pitkärannasta, Vienan Kemistä, Lahdenpohjasta ja Sortavalasta. Osallistujille esitelty Sortavalan turvakodin toimintamalli herätti laajaa kiinnostusta.

Tavoite toimintamallin levittämisestä on konkretisoitumassa vuonna 2009, kun Pitkärantaan avataan väkivaltatyön avopalveluyksikkö. Sortavalan turvakodin työntekijät toimivat kouluttajina perustettavassa yksikössä.

5.2. Kuka auttaa uhria -hanke 2006–2008

Katse viranomaisyhteistyöhön

Naisten vahvistaminen -hankkeen päätyttyä yhteistyö jatkui saumattomasti uuden kolmivuotisen lähialueyhteistyöhankkeen merkeissä. Vuosien 2004–2005 hankkeeseen nähden Kuka auttaa uhria -hankkeen fokuksessa uutta oli viranomaisyhteistyön korostaminen. Jo edellisessä hankkeessa turvakodin henkilökunta oli järjestelmällisesti vierailut eri viranomaisten luona kertomassa perheväkivallasta ja omasta toiminnastaan, mutta nyt tavoitteena oli siirtyä viranomaisten informoinnista yhteistyömallien kehittämiseen.

Siirtymä viranomaisverkostojen kehittämisen suuntaan oli looginen ja hyvin perusteltu: kun ongelma oli ensin tiedotustyön ja kampanjoinnin avulla saatu näkyväksi Sortavalassa ja turvakodin henkilökunta ja vapaaehtoiset oli koulutettu auttamaan väkivaltaa kokeneita naisia ja lapsia, oli aika ryhtyä kehittämään viranomaisverkoston valmiuksia tehdä väkivaltatyötä yhdessä turvakodin kanssa. Pitkällä tähtäimellä turvakodin on vaikea tehdä tehokasta väkivaltatyötä ja erityisesti ehkäisevää työtä ilman viranomaisverkoston tukea ja jokaisen viranomaistahon vastuunottoa perheväkivallasta.

Hankkeen alkaessa haasteena oli viranomaisten tietämättömyys ja välinpitämättömyys perheväkivaltaa kohtaan sekä koordinaation puute viranomaisten välillä perheväkivaltatapauksissa. Usein miliisi vähätteli perheväkivaltatapauksia eikä kannustanut uhria tekemään rikosilmoitusta. Terveystieteiden henkilökunta ei välttämättä tunnistanut vammoja pahoinpitelystä johtuviksi tai ei osannut ottaa asiaa puheeksi potilaan kanssa. Viranomaistahoilla ei ollut selkeätä käsitystä siitä, kuinka perheväkivaltatapauksissa tulisi toimia. Viranomaiset olivat kuitenkin kiinnostuneita toimimaan yhteistyössä turvakodin kanssa kehittääkseen toimintaansa perheväkivaltatapauksien hoidossa. Uuden hankkeen myötä viranomaiskoordinaation parantamiseen saatiin resursseja.

Päämääränä sortavalalaisten luottamus viranomaisiin

Hankkeen päämääräksi asetettiin, että sortavalalaisten luottamus viranomaisiin perheväkivaltatapauksien hoidossa lisääntyisi. Tätä pyrittiin mittaamaan sillä, että perheväkivaltatapauksista tehtyjen rikosilmoitusten määrä nousisi kymmenellä prosentilla vuosittain, ja että yhteydenotot eri viranomaisille perheväkivaltatapauksissa lisääntyisivät vastaavasti. Hankkeen päättyessä miliisi ei kuitenkaan edelleenkään tilastoinut perheväkivaltaa omana kotihälytyksen syynään, vaan perheväkivaltatapaukset hukkuvat laajempaan ”arkielämän väkivalta” (nasi-

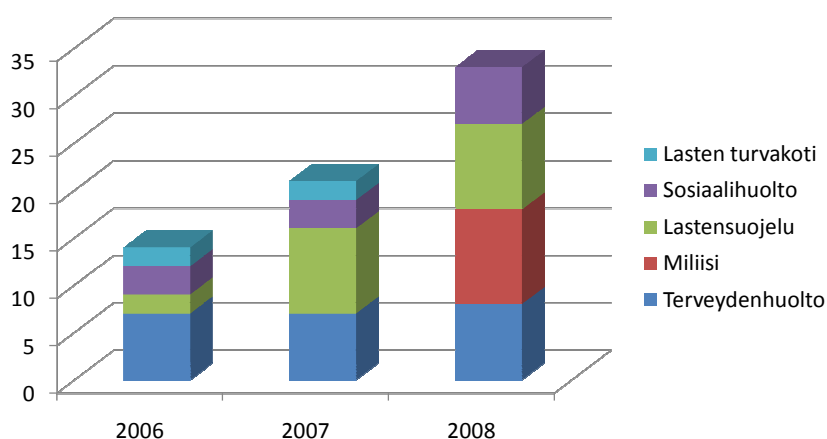
lie na bytovoi potšve) -kategoriaan, johon kuuluvat myös naapureiden väliset ja muut yksityisellä paikalla tapahtuvat pahoinpitelyt. Turvakodin arvion mukaan ilmoitukset miliisille ovat kuitenkin lisääntyneet, miliisi suhtautuu niihin aiempaa vakavammin ja ohjaa asiakkaita turvakotiin.

Sitä, että miliisi ja syyttäjänlaitos eivät yhteistyöhankkeen jälkeenkään tilastoi perheväkivaltaa omana rikostyyppinä, voi pitää pettymyksenä. Indikaattoria suunniteltaessa ei ehkä hahmotettu, että tällaista tilastointia ei tehdä, ja tilastointikäytäntöjen muuttaminen osoittautui vaikeaksi. Vuosiraportteihin kirjatut tavoitteet erityishuomion kiinnittämisestä tilastotietojen saamiseen seuraavana toimintavuonna eivät toteutuneet. Muutoksia onkin vaikeata saada aikaan paikallistasolla. Miliisin tilastointikäytäntöjen muuttaminen edellyttäisi todennäköisesti tasavallan tai jopa federaation tasolla tehtävää toimintaohjeiden muutosta.

Viranomaisille tehtyjen perheväkivaltailmoitusten määrä

Myös muille viranomaistahoille tehtyjen perheväkivaltailmoitusten määrä kasvoi hankkeen aikana. Hankkeen ensimmäisten kahden toimintavuoden aikana sortavalalaisten yhteydenotot viranomaisiin perheväkivaltilanteissa kasvoivat 75 prosenttia vuoden 2006 12 ilmoituksesta vuoden 2007 21 yhteydenottoon. Vuonna 2008 suullisia ilmoituksia tehtiin eri viranomaisille jo 33. Miliisin osalta luku on saatavissa vain vuodelta 2008, mikä vääristää vuosien välillä tehtävää vertailua. Hankkeen aikana tapahtunutta prosentuaalista kasvua viranomaisille tehtyjen ilmoitusten määrässä voi joka tapauksessa pitää merkittävänä saavutuksena.

Yhteydenotot viranomaisiin perheväkivaltapauksissa

Kuvio 1: Yhteydenotot viranomaisiin perheväkivaltapauksissa 2006–2008.

Viranomaisten turvakotiin ohjaamat asiakkaat

Viranomaisten ohjaamina turvakotiin tulleiden asiakkaiden määrä kasvoi vuodesta 2006 vuoteen 2007 jopa 68 prosentilla 19 henkilöstä 32 henkilöön. Vuonna 2008 luku oli laskenut jälleen 19 henkilöön. Määrät ovat sen kokoisia, että vuosittaista satunnaisvaihtelua voi esiintyä

paljonkin, ja seurantaan pitäisi tehdä vielä muutamia vuosia suunnan osoittamiseksi. Sortavalan kokoisella paikkakunnalla voi kuitenkin pitää melko merkittävänä tuloksena sitä, että kolmen vuoden aikana viranomaiset ovat ohjanneet turvakotiin jo 70 perheväkivallan uhria.

Perheväkivaltaan liittyvät kysymykset ovat muuttuneet helpommin kommunikoitaviksi ja ne tulevat esiin eri viranomaisten tekemässä asiakastyössä myös silloin, kun väkivalta ei ole yhteydenoton ensisijainen syy. Esimerkiksi sosiaalityökeskuksen⁷ edustaja kertoi haastattelussa, että siinä missä perheväkivalta tuli aiemmin satunnaisesti esiin yksittäisissä yhteydenotoissa, tulee perheväkivalta nykyisin kuukausitasolla esille 10–20 asiakkaan tilannetta käsiteltäessä. Keskuksen henkilökunnalla on valmiudet keskustella väkivallasta asiakkaan kanssa ja kertoa hänelle myös muiden viranomaisten palveluista.

Kokonaisuutena lukuja viranomaisten turvakotiin ohjaamista asiakkaista voi pitää edelleen melko pieninä turvakodin kokonaisasiakasmääriin suhteutettuna. Vuonna 2007, jolloin viranomaisten turvakotiin ohjaamien asiakkaiden määrä oli suurimmillaan, se muodosti 20 prosenttia turvakodissa asuneista henkilöistä ja 1,8 prosenttia kaikista turvakodin neuvontavastaanotolla käyneistä asiakkaista. Valtaosa asiakkaista tulee edelleen turvakotiin suoraan, ei toisen viranomaisen ohjaamana. Tämä kertoo osaltaan siitä, että turvakoti on Sortavalassa tunnettu sosiaalipalvelu, ja sen käyttäjäksi osataan hakeutua ilman muun viranomaisen tukea.

Evaluaation yhteydessä toteutetussa kyselyssä turvakodin asiakkailta kysyttiin, mitä kautta he olivat saaneet tietoa turvakodista. Vastausvaihtoehtoja oli mahdollista valita yksi tai useampia. Ylivoimaisesti yleisimmät kanavat, joiden kautta asiakkaat olivat saaneet tietoa turvakodin palveluista, olivat turvakodin esitteet (14 mainintaa) ja tiedotusvälineet (12 mainintaa). Turvakodin työntekijältä oli turvakodista ja sen palveluista kuullut 5 asiakasta, terveydenhuollon edustajalta ja miliisiltä yksi kummaltakin. Yksi asiakas kertoi kuulleensa turvakodista naapureilta tai tuttavilta. Otoksen pienuuden takia vastauksista ei voi tehdä tilastollisesti merkitseviä päätelmiä, mutta ne osoittavat, että turvakodin palveluita tunnetaan aktiivisen esitteiden jakamisen ja mediatyön ansiosta.

Viranomaiskoordinaation kehittäminen ja koulutukset viranomaisille

Hankkeen tarkoituksena oli parantaa viranomaisten kykyä auttaa väkivallan uhreja. Konkreettiset tavoitteet olivat viranomaisten välisen koordinaation parantaminen perheväkivallan uhrin auttamiseksi ja viranomaisten perheväkivaltatietämyksen lisääminen. Viranomaisyhteistyön kehittämiseksi perustettiin huhtikuussa 2006 kymmenjäseninen koordinaatioryhmä, jossa oli edustus miliisistä, syyttäjälaitoksesta, terveydenhuollosta, lastensuojelusta, sivistystoimesta ja sosiaalitoimesta. Koordinaatioryhmän kokoonpanoa kuvataan tarkemmin taulukossa 1.

⁷ Sosiaalityökeskus on viranomainen, joka vastaa tasavallan ja federaation lainsäädännössä määriteltyjen taloudellisten etuuksien, kuten lapsilisien ja asumis- ja toimeentulotuen myöntämisestä kansalaisille. (HUOM tätä ei tarvitse kääntää.)

Nimi	Työpaikka ja -tehtävä
Svetlana Judova	Piirihallinnon sosiaali- ja terveysyksikkö, johtava asiantuntija
Kira Bahireva	Lastensuojelukomitea, vastaava sihteeri
Natalja Larjukova	Piirisairaalan lastenpoliklinikka, johtaja
Tatjana Ivanova	Syyttäjälaitos, apulaissyöttäjä
Anatoli Kirillov	Miliisilaitos, turvallisuusyksikön päällikkö
Nikolai Hrenkov	Miliisilaitos, alaikäisten asiain tarkastaja
Marina Veškelskaja	Koulutuskomitea, varapuheenjohtaja
Jelena Komrakova	Sosiaalityökeskus, apulaispäällikkö
Maria Sokolova	Turvakoti, johtaja
Ljudmila Mihailova	Sosiaalikeskus, johtaja, projektikoordinaattori

Taulukko 1: Koordinaatioryhmän jäsenet

Koordinaatioryhmän vetovastuu oli turvakodilla, ja se kokoontui noin kerran kuukaudessa. Koordinaatioryhmälle järjestettiin vuosina 2006–2007 kaksi 1-2 päivän koulutusta Sortavalassa. Koulutuksia pitivät Ensi- ja turvakotien liiton ja Violan edustajat Suomesta. Koulutusten merkitystä osallistujille ja niiden opetuksia kouluttajille käsitellään luvuissa 6 ja 11. Lisäksi koordinaatioryhmä vieraili Suomessa tutustumassa suomalaisen väkivaltatyön ja viranomaisyhteistyön käytäntöihin Jyväskylässä viiden päivän ajan elokuussa 2008. Koordinaatioryhmän jäseniä osallistui myös muihin Sortavalassa järjestettyihin, muun muassa pietarilaisen Aleksandra-järjestön edustajien pitämiin väkivaltatyön koulutuksiin.

Suomalaisen Violan edustajien pitämiä koulutuksia järjestettiin myös koordinaatioryhmää laajemmalle joukolle miliisejä ja terveydenhuoltohenkilökuntaa. Yhteen kaksipäiväiseen ja yhteen yksipäiväiseen koulutukseen osallistui kumpaankin 19 terveydenhuollon osastojen johtajaa, miliisiosastojen johtajaa ja aluemiliisiä. Helmikuussa 2009 järjestettiin vielä yksi kaksipäiväinen miliisien ja terveydenhuoltohenkilökunnan koulutus. Lisäksi turvakodin henkilökunta koulutti muita viranomaistahoja, jotka eivät joudu suoraan kriisitilanteessa tekemisiin perheväkivallan uhrien kanssa. Näihin koulutuksiin osallistui muun muassa terveydenhuollon, vanhusten ja vammaisten sosiaali- ja terveystalveluiden, kotipalvelun, eläkesäätiön, Naisten forumin, invalidijärjestön, koulutoimen ja lastensuojelun edustajia sekä Lahdenpohjan ja Pitkärannan kaupungin työntekijöitä. Koulutuksia järjestettiin hankkeen aikana yhteensä 30 kappaletta ja niihin osallistui 656 henkilöä.

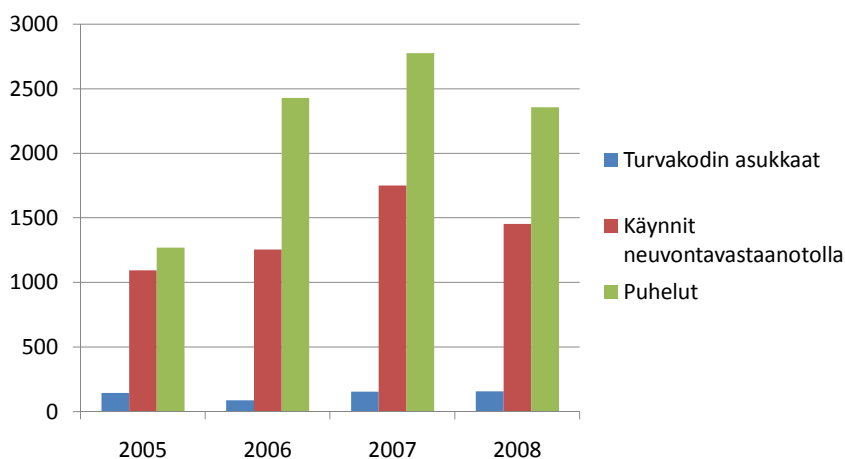
Hankkeen toimenpiteeksi oli suunniteltu myös viranomaisille tarkoitettua opetusmateriaalin tuottamista ja jakamista. Kullekin kuudesta koordinaatioryhmässä mukana olevasta viranomaistahosta oli tarkoitus tuottaa oma ohjeistus perheväkivaltatapausten hoitamisesta. Tämän toteuttaminen osoittautui kuitenkin hankalaksi. Koordinaatioryhmä työsti ohjeistuksia pitkään, mutta viranomaiset kokivat vaikeaksi ajatuksen, että toimintaohjeita tulisi viranomaistahon ulkopuolelta. Kullakin viranomaisella on omat, katto-organisaationsa määrittelemät tehtävät ja työskentelyohjeet, ja he kokivat ristiriitaiseksi tehtävien tai toimintamallien ottamisen näiden ohjeiden ulkopuolelta. Loppujen lopuksi virallisten ohjeistusten painamisesta luovuttiin, ja kevään 2009 aikana ohjeita levitetään kopioidussa muodossa. Koordinaatioryhmän läpikäymää prosessia, jossa toimintamalleja pohdittiin perusteellisesti eri viranomaistahojen kesken, voi kuitenkin pitää merkittävänä. Turvakodin ja koordinaatioryhmän edustaji-

en mukaan työstetyt ohjeistukset ja yhteistyömallit ovat käytössä ruohonjuuritason työssä, vaikka niillä ei olekaan virallista asemaa.

Turvakodin asiakasmäärien kehittyminen

Kolmanneksi hankkeessa tavoitelluksi tulokseksi määriteltiin se, että sortavalalaisten tieto perheväkivallasta lisääntyy. Tätä mitattiin turvakotiin tulevien asiakasyhteydenottojen perusteella. Turvakodin palveluja käytettiin hankkeen aikana erittäin paljon. Turvakodissa asui vuosittain 90–158 asiakasta, ja neuvontavastaanotolla kävi 1255–1752 henkilöä. Auttavaan puhelimeen tuli vuosittain noin 2500 puhelua. Määrät ovat erittäin suuri suhteutettuna Sortavalan alueen väestöpohjaan (noin 36 000).

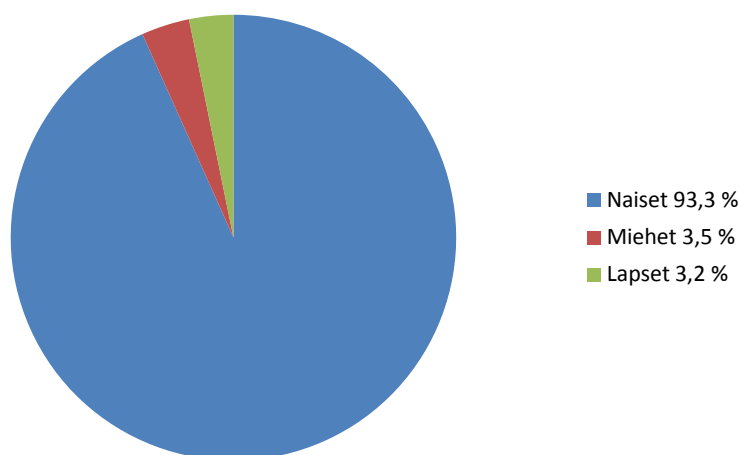
Asiakasmäärät 2005-2008

Kuvio 2: Asiakasmäärät 2005–2008

Naiset käyttivät turvakodin palveluita eniten. Asumispalvelu turvakodissa on suunnattu vain naisille ja heidän kanssaan tuleville lapsille. Vuosittain turvakodissa asuneista henkilöistä noin 30–40 prosenttia oli äitinsä kanssa turvakotiin tulleita alaikäisiä lapsia. Kaikki muut palvelut (puhelinpäivystys, neuvontavastaanotto) olivat myös miesten käytössä, mutta miesten näyttää olevan edelleen erittäin vaikeata hakea apua väkivaltaisuuksensa tai muihin ongelmiinsa ja puhua asioistaan ulkopuolisen auttajan kanssa. Miesten osuus neuvontavastaanotolla käyneistä asiakkaista vaihteli vuosittain noin kolmesta seitsemään prosenttiin. Väkivaltaiset miehet ottivat yhteyttä turvakotiin 11 kertaa vuonna 2006 ja 19 kertaa sekä vuonna 2007 että 2008. Miesasiakkaiden määrät ovat edelleen pieniä, mutta hankkeen ajalta niissä on nähtävissä positiivista kehitystä.

Käynti- ja puhelinasiakkaat sukupuolen mukaan 2008

Kuvio 3: Käynti- ja puhelinasiakkaat sukupuolen mukaan 2008.

Tiedottaminen perheväkivallasta ja turvakodin palveluista

Hankkeen aikana jatkettiin aktiivista tiedotustyötä. Turvakodin henkilökunta ja vapaaehtoiset kävivät työpaikoilla ja oppilaitoksissa kertomassa väkivallasta ja turvakodin palveluista. Näihin tilaisuuksiin osallistui vuositasolla jopa huomattavasti hankesuunnitelmaan kirjattua suurempi määrä sortavalalaisia, hankkeen aikana yhteensä lähes 14 000 henkilöä. Lisäksi tuotettiin ja levitettiin tiedotusmateriaalia. Hankkeen aikana painettiin ja jaettiin 2 000 aikuisille suunnattua perheväkivaltaesitettä, 1 000 lapsille ja nuorille suunnattua esitettä, 100 seinäjulistetta ja 50 koordinaatioryhmän toiminnasta kertovaa seinäkalenteria. Käyntikortteja, joissa on turvakodin yhteystiedot, painettiin ja jaettiin 1000 kappaletta, samoin kuin turvakodin yhteystiedoilla varustettua taskukalenteria. Määrät eivät vastaa hankesuunnitelmassa asetettuja tavoitteita, mutta näitäkin määriä voi pitää väestöpohjaan nähden erittäin suurina.

Turvakoti oli hyvin esillä myös paikallismediassa. Perheväkivallasta ja turvakodin toiminnasta kerrottiin useissa lehtiartikkeleissa, radiossa ja televisiossa. Media oli kiinnostunut turvakodin toiminnasta ja teki juttuja mielellään. Myös koordinaatioryhmän jäsenet kirjoittivat lehtiin. Turvakodin Internet-sivut (www.w-krisis.narod.ru) perustettiin vuonna 2006, mutta niiden päivittämisessä oli hankkeen kuluessa vaikeuksia. Keväällä 2008 turvakodin työntekijät ja yksi vapaaehtoinen saivat koulutusta sivujen ylläpitoon ja päivitykseen, mutta sen jälkeen niitä ei ole päivitetty, eikä osa alasivuista ole käytössä. Nettisivujen kävijämääristä ei ole tietoa, eivätkä sivut löydy Internetin hakukoneen avulla hakusanoilla ”turvakoti” tai ”perheväkivalta” ja ”Sortavala”. Sivujen hyödyntämistä tiedotuksen resurssina voisi kehittää nykyisestä. Sivuja voisi mainostaa enemmän ja niille voisi esimerkiksi linkittää tietoa muiden venäläisten kriisikeskusten sivuilta ja Ensi- ja turvakotien liiton nettiturvakodin venäjänkielisiltä sivuilta (www.turvakoti.net/ru).

Erittäin hyvänä tuloksena voi pitää sitä, että keväällä 2008 toteutetun puhelinkyselyn⁸ mukaan 69 prosenttia sortavalalaisista tietää turvakodin olemassaolosta. Naiset tiesivät turvakodin olemassaolosta miehiä useammin; heistä vain joka neljäs ei tiennyt turvakodista⁹. Tiedotustyötä täytyy kuitenkin jatkaa koko ajan.

Turvakodin henkilökunnan ja vapaaehtoisten kouluttaminen

Hankkeen neljäntenä tuloksena haluttiin lisätä turvakodin henkilökunnan ja vapaaehtoisten tietotasoa ja mahdollisuuksia auttaa perheväkivallan uhreja. Välineitä tämän tavoitteen toteuttamiseksi olivat sekä suomalaisten että venäläisten kouluttajien pitämien koulutusten järjestäminen sekä verkostoitumisen jatkaminen Moskovaan ja Pietariin tehtävien vierailujen muodossa. Koulutuksia, koordinaatioryhmän toimintaa ja miestyötä varten remontoitiin ryhmätyötilat turvakodin vieressä sijaitsevasta, kaupungin omistamasta kiinteistöstä.

Suomalaisten kouluttajien turvakodin henkilökunnalle ja vapaaehtoisille pitämät koulutukset painottuivat hankekaudella 2006–2008 miestyöhön. 1-2 päivän pituisia miestyön koulutuksia järjestettiin Sortavalassa kolme kertaa. Kouluttajina toimivat Ensi- ja turvakotien liiton, sen Miesten keskuksen ja Violan edustajat sekä Violan yhteistyökumppanit Mikkelin poliisilaitokselta. Syksyllä 2007 järjestettiin lisäksi koulutus aiheesta Ikääntyneet ja väkivalta, jossa kouluttajana toimi Suomen vanhusten turvakotiyhdistyksen edustaja. Elokuussa 2008 toteutettiin työntekijöiden ja miesvapaaehtoisten opintomatka Joensuuhun miesten kriisikeskukseen. Kaksi koulutusta siirrettiin vuoden 2009 alkuun kouluttajien aikataulujen takia.

Lisäksi turvakodin työntekijöitä ja vapaaehtoisia kouluttivat pietarilaisen väkivaltatyötä tekevän kansalaisjärjestön Aleksandran edustajat. Aleksandran järjestämä koulutus painottui tukihenkilötoimintaan ja työnohjaukseen, ja 2-3 päivän pituisia koulutuskertoja oli Sortavalassa yhteensä kuusi. Yksi koulutuskerroista oli suunnattu erityisesti kylissä toimiville vapaaehtoisille. Työnohjauskoulutuksen tavoitteena oli, että koulutuskokonaisuuden jälkeen työnohjauksesta tulee osa turvakodin jatkuvaa työtä, ja työntekijät voivat toimia toistensa työnohjaajina. Tällä tavoin pidetään huolta työntekijöiden ja vapaaehtoisten työssä jaksamisesta ja työn kehittämisestä. Hankkeen päätyttyä helmikuussa 2009 järjestettiin vielä Aleksandran kouluttajien pitämä lapsityön koulutus. Lisäksi keväällä 2007 turvakodin henkilökuntaa ja vapaaehtoisia osallistui Aleksandran Pietarissa järjestämään kriisityön koulutukseen, ja syyskuussa 2006 Sortavalassa järjestettiin Petroskoin yliopiston edustajien pitämä koulutus.

Vuosina 2006–2008 järjestetyt koulutukset henkilökunnalle ja vapaaehtoisille, koordinaatioryhmälle ja muille viranomaisille on koottu liitteeseen 2.

5.3. Tavoitteenasettelun ja indikaattorien arviointia

Hankkeiden tavoitteenasettelua voi pitää onnistuneena, hyvin suunniteltuna ja realistisena. Myös haastatteluissa tavoitteenasettelua pidettiin onnistuneena, ja haastateltavat sanoivat, että asettaisivat tavoitteet jälkeempäinkin ajatellen samalla tavalla. Jatkumo, jossa edettiin

⁸ Kyselyn toteutti turvakodin henkilökunta, ja sen otos oli 118 sortavalalaista, joihin otettiin yhteyttä puhelimitse. 15 henkilöä kieltäytyi vastaamisesta, jolloin vastaajia oli 103 ja vastausprosentiksi tuli siten 87.

⁹ Vastaajista 70 prosenttia oli naisia ja 30 prosenttia miehiä. Naiset tiesivät turvakodin olemassaolosta hieman miehiä useammin, joten luonnollista vastaavalla sukupuolijakaumalla turvakodista tietävien osuus vastaajista olisi oletettavasti ollut jonkin verran pienempi

turvakotitoiminnan vahvistamisesta viranomaisyhteistyöhön, oli luonteva ja tarkoituksenmukainen. Hankkeen vahvuutena on ollut jatkuva tiedotustyö alusta lähtien ja koko ajan jatkuen ja laajentuen. Se on mahdollistanut sen, että sortavalalaisten tietoisuus perheväkivallasta on lisääntynyt ja turvakodin asiakasmäärät ovat kasvaneet. Asiakasmäärät ovat hankeyhteistyön päättyessä jopa huomattavasti suurempia kuin hankeyhteistyön alkuvaiheessa olisi osattu kuvitella.

Päämääränä se, että sortavalalaisten asenteet perheväkivaltaa kohtaan muuttuvat, on haastava ja pitkäjänteistä seuranta vaativa. Asenteiden muuttuminen tapahtuu hitaasti, ja sen perusteellinen arvioiminen on vaikeata ilman laajojen asennetutkimusten toteuttamista. Tässä evaluaatiossa asenteiden muuttumista on mahdollista arvioida lähinnä turvakodin asiakasmääriä tarkastelemalla sekä evaluaatiossa kuultujen toimijoiden näkemyksiin tukeutuen. Niiden perusteella näyttäisi siltä, että muutosta perheväkivallan tuomitsevan ilmapiirin suuntaan on tapahtunut. Tätä tarkastellaan tarkemmin luvussa seitsemän.

Solidaarisuus on kehittänyt omaa hankesuunnittelu- ja seurantajärjestelmäänsä Sortavalan hankeyhteistyön aikana. Vuosien 2006–2008 hankkeessa käytettiin työkaluna loogista viitekehystä, johon oli määritelty indikaattorit kunkin tavoitteen toteutumisen seurannan tueksi. Tämä selkiytti hankkeiden seuranta, vaikkakaan indikaattoreiden valintaa ei voi pitää aivan yhtä hyvin onnistuneena kuin tavoitteenasettelua. Osa indikaattoreista osoittautui hankkeen aikana hankaliksi seurata, eikä sortavalalainen osapuoli ja sen yhteistyökumppanit olleet ehkä riittävän hyvin sitoutuneita indikaattoreiden seuraamiseen.

Voi olla, että indikaattorit oli suunnitteluprosessin kiireisyyden takia valittu liian yksipuolisesti suomalaisten toimesta, eikä niiden seuranta sen takia tuntunut sortavalalaisista yhteistyökumppaneista mielekkäältä. Indikaattoreita valittaessa tulisikin jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota siihen, että valitut tilastotiedot ovat tosiasiallisesti hankittavissa, tai jos näin ei vielä ole, tilastointitapojen muuttamisesta pitäisi tehdä selkeä sopimus tilastot tuottavan osapuolen kanssa jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Nyt sortavalalaisten luottamusta viranomaisiin ei pystytty mittaamaan perheväkivaltatapauksista tehtyjen rikosilmoitusten määrän perusteella, koska milliisi ei tee tällaista tilastointia.

6. Hanketyön vaikutuksia: Sortavalan turvakodin vahvistuminen ja vaikutukset henkilökuntaan ja vapaaehtoisiiin

6.1. Turvakodin kasvu Sortavalassa tunnetuksi asiantuntijaorganisaatioksi

Turvakoti on vahvistunut hankeyhteistyön aikana ja sen ansiosta hyvin paljon. Voi sanoa, että Sortavalan turvakoti on syntynyt ja se on kasvanut itsenäiseksi asiantuntijaorganisaatioksi hankeyhteistyön kuluessa ja sen ansiosta. Hankkeen osapuolet arvioivat, että ilman hankeyhteistyötä Sortavalan ei olisi perustettu turvakotia tai sen perustaminen olisi ollut hyvin pitkä prosessi. Hankeyhteistyö on myös mahdollistanut aktiivisen tiedotustyön sekä henkilöstön ja vapaaehtoisten kouluttamisen väkivaltatyön asiantuntijoiksi, joita voi pitää turvakodin nykytoiminnan kulmakivinä.

Yhtenä keskeisimmistä ja perustavanlaatuisimmista tapahtuneista muutoksista voi pitää sitä, että turvakoti tunnetaan kaupungissa erittäin hyvin, ja palvelut ovat paljon käytettyjä. Perhe-

väkivaltaan, joka oli vielä 2000-luvun alussa Sortavalassa hyvin vaiettu ongelma, uskalletaan tämän päivän Sortavalassa hakea apua turvakodista. Tämän voi arvioida olleen paljolti aktiivisen tiedotus- ja valistustyön ansiota. Asiakkaat ovat erittäin tyytyväisiä turvakodin palveluihin, ja myös muut viranomaistahot luottavat turvakodin kykyyn auttaa perheväkivallan uhreja. Kaikki helmikuun aikana turvakodissa asuneille asiakkaille toteutettuun kyselyyn vastanneet antoivat kolmiportaisella asteikolla turvakodille parhaan arvosanan. Henkilökunnan suhtautuminen asiakkaisiin, turvakodin viihtyisyys ja asiakkaan mahdollisuus tuntee olonsa siellä turvalliseksi sekä turvakodin kyky auttaa asiakasta kriisitilanteessa saivat kaikilta asiakailta korkeimman arvosanan asteikolla 1-5.

Muille viranomaisille toteutetussa kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan, tarjoaako turvakoti laadukkaita palveluita väkivallan uhreille. Asteikolla 1-5 turvakodin palveluiden laatu sai arvosanan 4,6. Yleisin arvosana oli 5, sen antoi 65 prosenttia vastaajista.

Suoraan asiakastyöhön liittyvien valmiuksien ohella keskeinen osa turvakodin institutionaalista vahvistumista on ollut se, että sen hallinnollinen kapasiteetti ja hankehallintoon liittyvä osaaminen on kehittynyt hankeyhteistyön aikana. Parhaimmillaan tämä voi tulevaisuudessa mahdollistaa uusien hankekumppaneiden ja rahoittajien löytymisen.

6.2. Työntekijöiden ja vapaaehtoisten kasvu asiantuntijoiksi ja koulutusten merkitys

Vahvistuva asiantuntijuus

Keskeisenä turvakodin vahvistumisen osa-alueena voi pitää työntekijöiden ja vapaaehtoisten osaamisen vahvistumista ja heidän kasvamistaan väkivaltatyön asiantuntijoiksi. Turvakodin työntekijöiden pohjakoulutukset vaihtelevat, ja myös vapaaehtoisten koulutustausta ja työkokemus ovat hyvin erilaiset. Hankeyhteistyön ja sen puitteissa toteutettujen koulutusten aikana sekä työkokemuksen karttumisen myötä heistä on kuitenkin kasvanut osaavia väkivaltatyön asiantuntijoita. Evaluaation yhteydessä haastatellut hankekumppanit ja kouluttajat kuvaavat, että itsevarmuuden lisääntyminen ja itsenäiseen asiantuntijuuteen kasvaminen on alkanut hyvin positiivisella tavalla näkyä käydyissä keskusteluissa ja työntekijöiden toiminnassa.

Asiantuntijuuteen kasvu on tapahtunut sekä koulutusten että työkokemuksen karttumisen kautta. Työntekijöiden vaihtuvuus on ollut hyvin pientä, mikä on osaltaan mahdollistanut osaamisen syvällisen kehittymisen ja työkokemuksen karttumisen. Henkilöstön pysyvyyteen lienee hyvän työyhteisön ja kiinnostavan työn ohella vaikuttanut myös se, että hankkeet ovat tarjonneet mahdollisuuden jatkuvaan kouluttautumiseen ja työssä kehittymiseen. Erittäin positiivista on se, että työntekijät ovat omaksuneet jatkuvan kouluttautumisen ja oman osaamisen kehittämisen keskeiseksi osaksi asiantuntijuuttaan. Työntekijöiden vahvuutena on myös se, että he ovat omaksuneet kunnioittavan ja empaattisen suhtautumisen kaikkiin asiakkaisiin riippumatta näiden taustasta.

Koulutukset asiantuntijuuden kehittäjinä

Koulutusten merkitys henkilökunnan ja vapaaehtoisten asiantuntijuuteen kasvamisessa on ollut hyvin keskeinen. Koulutuksia on ollut määrällisesti paljon, ja niissä karttuneen osaamisen määrä on valtava. Turvakodin työntekijät ja vapaaehtoiset kuvaavat haastatteluissa saaneensa koulutuksista erittäin paljon. Koulutuksia kiitetään erityisesti siitä, että suomalaiset

työntekijät ovat kertoneet elävästi omasta työkokemuksestaan ja että ne ovat antaneet konkreettisia välineitä työhön.

Työntekijöiden ja vapaaehtoisten vahvuutena voi pitää sitä, että he ovat osanneet heti koulutusten jälkeen ottaa opit käyttöön. Työntekijät ovat saaneet koulutuksista varmuutta asiakastyöhön ja he ovat kokeilleet ennakkoluulottomasti ja taitavasti soveltaen koulutuksissa opittuja uusia menetelmiä. Suomalaiset kouluttajat ovat usein olleet hämmästyneitä, kun he ovat seuraavalla vierailullaan Sortavalassa saaneet huomata, että edellisessä koulutuksessa käsitellyt työmenetelmät ovat jo aktiivisessa käytössä.

Tulkin välityksellä kommunikointi on tuonut omat haasteensa suomalaisten kouluttajien pitämiin koulutuksiin, mutta haastattelujen perusteella se on haitannut enemmän suomalaisia kouluttajia kuin sortavalalaisia koulutuksiin osallistujia. Suomalaiset kouluttajat kokivat, että tulkkauksen viemän ajan takia oli vaikeaa suunnitella eheitä kokonaisuuksia, ja että spontaani keskustelu koulutusten aikana tulkin välityksellä oli vaikeata ja aikaa vievää. Kaikki osapuolet kiittivät tulkkina toiminutta hankekoordinaattori Elviira Hirvosta, joka osasi sisältöasiantuntemuksensa ansiosta pelkän tulkkauksen ohella myös selittää viranomaisjärjestelmään liittyviä eroja käännoissään. Välillä tämä tosin myös hämmensi suomalaisia kouluttajia, koska he eivät joskus tienneet, mistä muutaman lauseen käännoksestä syntyneen pitkän venäjänkielisen keskustelun aikana puhuttiin.

Kokonaisuutena suomalaisten ja venäläisten toimintamallien vertailu ja Suomen mallien kuleminen koettiin erittäin hyödylliseksi. Turvakodin työntekijät ja vapaaehtoiset olivat haastatteluissa sitä mieltä, että suomalaisen väkivaltatyön mallit ovat olleet varsin hyvin sovellettavissa Sortavalassa. Suomalaiset kouluttajat tosin kokivat, että he olisivat kaivanneet enemmän tietoa venäläisestä viranomaisjärjestelmästä ja työn lainsäädännöllisistä puitteista, jotta he olisivat paremmin pystyneet irrottautumaan suomalaisen järjestelmän näkökulmasta koulutuksen sisältöjä suunnitellessaan.

Suomalaisten ja venäläisten kouluttajien koulutukset ovat tukeneet toisiaan: suomalaiset koulutukset ovat tarjonneet teoreettista tietoa, työmenetelmiä ja ennen kaikkea organisaatioihin ja niiden väliseen yhteistyöhön liittyviä malleja. Venäläisten kouluttajien koulutukset taas ovat tarjonneet venäläiseen yhteiskuntaan, sen rakenteisiin ja kulttuuriin malleihin kiinnittyvää ja sovellettua tietoa sekä syvemmälle menevää psykososiaalisen työn menetelmällistä koulutusta.

Koulutuskokonaisuuteen on liittynyt myös opintovierailuja Suomeen, joiden aikana on tutustuttu Suomessa toimiviin turvakoteihin ja muihin väkivaltatyön yksiköihin sekä viranomaisyhteistyön rakenteisiin ja käytäntöihin. Opintomatkat saavat erittäin hyvää palautetta. Ne on koettu hyvin tärkeiksi, koska ne ovat auttaneet kontekstoimaan sitä tietoa, jota suomalaiset kouluttajat ovat Sortavalassa pidetyissä koulutuksissa välittäneet työntekijöille ja vapaaehtoisille. Haastateltavat kuvaavat, että on ollut ihan eri asia päästä omin silmin näkemään, kuinka työtä Suomessa tehdään, kuin että kouluttajat ovat kertoneet siitä Sortavalassa. Vierailujen merkitys on ollut niille osallistuneille tärkeä myös henkilökohtaisella tasolla: huolimatta Sortavalan sijainnista lähellä Suomen rajaa opintomatkat ovat olleet monille ensimmäisiä käyntejä Suomessa tai ylipäätään ulkomailla.

Opintomatkoilla on ollut paljon merkitystä myös hankeyhteistyön seuraavien vaiheiden ja niiden tavoitteenasettelun kannalta Hyvä oivallus oli se, että sortavalalaisille esiteltiin Suomessa pienempiä kaupunkeja, joiden malleja ja kokemuksia oli ehkä helpompi hahmottaa ja soveltaa Sortavalassa. Esimerkiksi ajatus viranomaiskoordinaation ottamisesta toisen hankkeen keskiöön syntyi hanketoimijoiden Porvoon-vierailun aikana.

Vapaaehtoisten rooli turvakodissa

Aktiivisia vapaaehtoisia toimii turvakodissa kevättalvella 2009 noin 20. Vapaaehtoiset ovat muun muassa sosiaalikeskuksen muiden osastojen työntekijöitä, kaupungin muiden laitosten (esimerkiksi koulujen) työntekijöitä, eläkeläisiä ja aikuisopiskelijoita. Vapaaehtoisille hanketoiminta ja siihen liittyneet koulutukset ovat olleet merkittävä motivaation lähde. Evaluaatiota varten haastatellut vapaaehtoiset kuvaavat hankkeeseen osallistumista ja koulutuksia ainutlaatuisiksi tilaisuudeksi kehittää tietojaan ja taitojaan ja toimia kansainvälisessä yhteistyössä.

Vapaaehtoiset kokevat saaneensa koulutuksista paljon paitsi turvakodissa tehtävää vapaaehtoistyötä ajatellen, myös ihmisenä kasvamisen näkökulmasta. Esimerkiksi koulutuksissa kehitetyistä vuorovaikutustaidoista, kuten aktiivisen kuuntelemisen ja empatian taidoista on hyötyä myös omissa ihmissuhteissa ja perheessä. Jotkut vapaaehtoiset kuvaavat jopa muuttuneensa ihmisenä ja perheenjäsenenä tämän kokemuksen seurauksena. Osa heistä kertoo saaneensa myös taitoja, joita voivat hyödyntää omassa ansiotyössään esimerkiksi sosiaalikeskuksen muilla osastoilla tai koulutoimessa sekä kohdatessaan väkivaltaa kokeneita ihmisiä että laajemmin oman työn ja työotteen kehittämisen välineenä.

Koska monet vapaaehtoisista kokevat saaneensa hyvin paljon koulutuksista, voi koulutusten ajatella toimineen myös merkittävänä motivaationa toimia vapaaehtoisena. Projektin puitteissa toteutettujen koulutusten päätyminen ei kuitenkaan näytä olevan uhka vapaaehtoisten motivaation kannalta. Haastatellut vapaaehtoiset kokivat, että koulutusten kaltaista hyötyä tuottavia kokoontumisia voidaan nyt jatkaa esimerkiksi työnohjausten muodossa. Kaikki evaluaation yhteydessä haastatellut vapaaehtoiset ilmoittivat aikovansa jatkaa vapaaehtoisina turvakodissa myös tulevaisuudessa. Tämä voi osin johtua siitä, että turvakodin johto on pyytänyt haastatteluihin kaikkein aktiivisimpia ja motivoituneimpia vapaaehtoisia, mutta kertoo myös siitä, että vapaaehtoistyö on turvakodissa vakaalla pohjalla.

Vapaaehtoisista neljä on miehiä. Haastatellut pitivät miestyön aloittamista ja miesvapaaehtoisten kouluttamista merkittävänä käänteenä turvakodin toiminnassa. He näkivät turvakotityön olevan huomattavasti vaikuttavampaa, jos työtä tehdään myös väkivallantekijöiden eikä vain uhrien kanssa. Sukupuoli koetaan miestyössä keskeiseksi: miesasiakkaiden ajatellaan olevan puhua asioistaan toiselle miehelle kuin naispuoliselle työntekijälle. Toisaalta käytännön kokemuksen kautta turvakodissa on huomattu, että myös jotkut naisasiakkaat haluavat kuulla nimenomaan miestyöntekijän näkemyksen tilanteeseensa.

Miesasiakkaita turvakodilla on ollut toistaiseksi vain vähän. Miesten tuntuu olevan vaikeata myöntää väkivaltaongelmaansa ja hakea siihen apua. Hankeyhteistyön viimeisen vaiheen aikana miesvapaaehtoisia on koulutettu paljon, ja he ovat innostuneita vapaaehtoistyöstä. Nyt olisikin tärkeätä saada houkutelua perheväkivaltaa käyttäneitä miehiä turvakodin asiakkaisiksi, niin että miesvapaaehtoiset pääsisivät käytännössä koettelemaan koulutuksissa oppimiaan tietoja ja taitoja ja osaamista päästäisiin käyttämään asiakkaiden hyödyksi.

6.3. Turvakodin rooli Karjalan tasavallassa

Karjalan tasavallassa toimii Sortavalan turvakodin lisäksi vain yksi kriisikeskus Petroskoissa. Sortavalan turvakodin edustajat arvioivat, että heidän resurssinsa ja asiakasmääränsä ovat Petroskoita suurempia, ja heillä on laajemmat valmiudet auttaa perheväkivallan uhreja sekä tehdä sen lisäksi myös ehkäisevää työtä yhteisötasolla. Petroskoin turvakodissa ei ole esimerkiksi ympärivuorokautista asiantuntijahenkilökuntaa, joka tarjoaisi asiakkaalle psykososiaalista tukea välittömästi tämän tultua turvakotiin.

Sortavalan turvakoti on melko tunnettu toimintamalli Karjalan tasavallassa. Turvakodin edustajat ovat olleet myös Petroskoissa järjestetyissä seminaareissa esittelemässä toimintaansa. Aika ajoin turvakotiin tulee asiakkaita myös Sortavalan lähikunnista. Jo ensimmäisessä lähialuehankkeessa asetettu tavoite siitä, että Sortavalan turvakotia voitaisiin jatkossa hyödyntää Karjalassa malliturvakotina, on toteutumassa, kun naapurikaupunkiin Pitkärantaan perustetaan väkivaltatyön yksikkö. Sortavalan turvakoti saa tämän hankkeen myötä uudenlaisen roolin, sillä he toimivat Pitkärannan toimijoiden kouluttajina ja antavat asiantuntemustaan perustettavan uuden yksikön käyttöön. Turvakotitoiminnalle olisi sortavalalaisten arvion mukaan paljon tarvetta myös muilla alueilla.

Karjalan tasavallan lisäksi Sortavalan turvakoti on verkostoitunut myös laajemmin. Se tekee yhteistyötä muun muassa Pietarissa, Moskovassa ja Murmanskissa toimivien kriisikeskusten kanssa ja on mukana Ženštšiny Arktiki (Pohjolan naiset) -verkoston toiminnassa. Nämä yhteistyösuhteet tukevat Sortavalan turvakodin mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen edelleen myös lähialueyhteistyöhankkeiden päätyttyä.

Sortavalan turvakodin monipuolinen toiminta on herättänyt kiinnostusta myös Suomessa laajemminkin kuin hankekumppaneiden keskuudessa. Vuonna 2007 turvakodin edustajat osallistuivat Itä-Suomen lääninhallituksen Varkaudessa järjestämään valtakunnalliseen perheväkivaltatyötä käsitelleeseen seminaariin ja esittelivät siellä toimintaansa. Muun muassa turvakodin tekemä ehkäisevä valistustyö ja vapaaehtoisten rooli turvakotityössä saivat osakseen paljon kiinnostusta.

7. Hanketyön vaikutuksia: hyödynsaajien elämässä tapahtunut muutos

7.1. Perheväkivallan määrä ja naisten ja lasten asema Sortavalassa

Perheväkivallan määrässä tapahtunutta muutosta on vaikeata arvioida, koska hankeyhteistyötä aloitettaessa ei tehty pohjakartoitusta Sortavalan alueen perheväkivaltatilanteesta, eikä myöskään nykytilanteesta ole olemassa luotettavia tilastoja. Esimerkiksi turvakodin asiakastilastojen tai miliisiin tulevien kotihälytysten määrien perusteella voisi jopa päätellä, että perheväkivaltatapausten määrä alueella on jatkuvasti kasvanut turvakodin perustamisen jälkeen. Kyse on kuitenkin siitä, että vasta tiedotuskampanjoiden ja viranomaiskoordinaation myötä perheväkivallasta on alettu puhua julkisesti ja siitä on tullut tuomittavaa. Yhä useammat naiset turvautuvat turvakodin ja apuun ja ottavat yhteyttä miliisiin perheväkivaltatilanteissa. Suuri osa perheväkivallasta on kuitenkin oletettavasti edelleen piiloväkivaltaa, joka ei

tule viranomaisten tietoon. Miliisi ei edelleenkään tilastoi perheväkivaltaa omana kotihälytyksen tai rikosilmoituksen syynään.

Perheväkivallan määrää ja siinä tapahtuneita muutoksia olisi mahdollista arvioida, jos hankkeen aloitusvaiheessa olisi tehty pohjakartoitus, jossa sortavalalaisilta olisi kysytty heidän väkivallan kokemuksistaan. Tällaisen kyselytutkimuksen tekeminen olisi kuitenkin vaatinut melko paljon resursseja, joita ei hankkeen suunnitteluvaiheessa ollut käytössä. Jatkossa toteutettavissa hankkeissa pohjakartoituksen tekoa kannattaa harkita, sillä se mahdollistaisi hankkeen päämäärätason toteutumisen tilastollisen seurannan.

Sortavalan hankkeiden kohdalla naisten ja lasten aseman muuttumista on kuitenkin mahdollista arvioida turvakodin asiakastilastoja tarkastelemalla. Aluksi turvakodin toimijat pelkäsivät, että yhteydenottoja ei tule, koska perheväkivalta on viime vuosiin saakka koettu yksityisasiaksi, joka tulee myös ratkoa kotona. Keskeisenä muutoksena naisten asemassa voi pitää sitä, että nyt on olemassa jokin paikka, josta apua voi hakea. Karkeasti ottaen voi sanoa, että niillä yli 3 500 naisella ja noin 120 lapsella, jotka vuositasolla hakevat apua turvakodista, ei aiemmin ollut tahoja, jonka puoleen kääntyä. Oletettavaa on, että tällöin he nykyistä todennäköisemmin jatkoivat väkivaltaisessa perhetilanteessa saamatta siihen minkäänlaista apua.

Vielä silloin, kun turvakoti avattiin, monien kynnyks avun hakemiseen oli hyvin korkea. Tilanne on kuitenkin viiden vuoden aikana muuttunut turvakodin henkilökunnan ja vapaaehtoisten tekemän jatkuvan tiedotustyön ansiosta. Monille sortavalalaisille on erittäin merkittävää, että on olemassa jokin paikka, johon he voivat tarvittaessa ottaa yhteyttä perheväkivaltaan liittyen. Tilanne on muuttunut ratkaisevasti, sillä aiemmin perheväkivallan uhreilla ei ollut käytännössä mitään suojaa, kun perheväkivallan uhreille suunnattuja erityispalveluita ei ollut, ja muissa viranomaistahoissa he kohtasivat usein torjuntaa ja ymmärtämättömyyttä.

Turvakoti pystyy myös tukemaan asiakkaita tilanteissa, joissa muut viranomaiset eivät edelleenkään valitettavasti aina toimi rooliinsa kuuluvalla tavalla. Jos esimerkiksi miliisi on haluton ottamaan perheväkivaltaa koskevan rikosilmoituksen vastaan tai sanoo ettei pysty tarjoamaan uhrille apua, on tärkeätä, että turvakodin työntekijät tukevat asiakasta ja kertovat hänelle hänen oikeuksistaan sekä tarvittaessa avustavat yhteydenotoissa miliisiin.

Vaikka tilanne on muuttunut huomattavasti hankeyhteistyön aikana, edelleenkään kaikki sortavalalaiset eivät tiedä turvakodin olemassaolosta. Keväällä 2008 toteutetun puhelinkyselyn vastaajista 31 prosenttia ei tiennyt turvakodista ja sen palveluista. Koulutuksissa on käynyt ilmi, että suuren vaihtuvuuden takia edes koordinaatioryhmässä mukana olevien viranomais- tahojen edustajat eivät välttämättä tunne turvakotia ja sen palveluita. Sen vuoksi aktiivista tiedotustyötä tarvitaan jatkuvasti.

Evaluaation yhteydessä toteutetuissa haastatteluissa useat haastateltavat arvioivat, että maaseudulla tietoisuus perheväkivallasta ja siitä, että siihen voi hakea apua turvakodista, on vähäisempää kuin kaupungissa. Kylissä toimivien vapaaehtoisten mukaan maaseudulla on edelleen paljon ajattelua, että väkivalta on normaali osa perhe-elämää, johon täytyy vain sopeutua. Tilannetta kärjistää entisestään alkoholiongelmien yleisyys. Keskiluokan keskuudessa avun hakemista hankaloittaa se, että ongelman olemassaoloa ei haluta myöntää perheen ulkopuolisille, ja maaseudulla tiedon leviämistä pelätään ehkä vielä enemmän kuin kaupungissa.

Kauempana sijaitsevista kylistä käsin avun hakeminen on vaikeampaa myös pitkien matkojen takia. Turvakoti maksaa tietyissä tilanteissa kauempaa tulevien asiakkaiden taksimatkoja tai voi arkena tulla myös hakemaan asiakkaan turvakodin autolla, mutta esimerkiksi toisella tässä evaluaatiossa haastatellulla maaseudun vapaaehtoisella ei ollut näistä järjestelyistä tietoa. Taksikuluja on hankkeiden aikana tuettu pienellä summalla hankerahoituksesta. Nyt käytännön jatkaminen edellyttäisi sitä, että resurssit siihen saataisiin Sortavalan kaupungilta.

Keskeinen ongelma, joka edelleen vaikeuttaa avunsaamista ja ratkaisujen tekemistä, on huono asuntotilanne. Pienten palkkojen takia naiset ovat usein taloudellisesti riippuvaisia puolisoistaan. Asunnon vuokraaminen on kallista, eivätkä viranomaiset juuri pysty auttamaan väkivaltaa kokeneita naisia siinä. Tämä johtaa siihen, että monet naiset palaavat turvakotijaksion jälkeen kotiin väkivaltaisen miehensä luo. Perheväkivaltaongelman laajemman ratkaisemisen kannalta yhteiskunnassa olisikin keskeistä kehittää yksinhuoltajaperheiden sosiaali- ja sosiaalista asuntotuotantoa.

7.2. Sortavalalaisten asenteet perheväkivaltaa kohtaan

Asenteiden muuttaminen on hidasta työtä. Sortavalan kaupungin ja suomalaisten järjestöjen välisen hankeyhteistyön vahvuudeksi voi lukea sen, että ketjutetut hankkeet ovat mahdollistaneet pitkäjänteisen kehittämistyön. Yhteensä kahdeksankaan vuoden yhteistyöllä ei kuitenkaan vielä saada aikaan täydellistä asennemuutosta, mutta voi sanoa, että suhtautumisessa perheväkivaltaan Sortavalassa on saatu aikaan merkittävä murros. Asenteiden muuttaminen yhä enemmän perheväkivallan tuomitsevaan suuntaan jatkuu toivottavasti tulevaisuudessa turvakodin ja muiden viranomaisten jatkaessa toimintaansa perheväkivallan ehkäisemiseksi ja uhrien auttamiseksi.

Samanaikaisesti 2000-luvun kuluessa perheväkivalta on ollut esillä myös Venäjällä laajemmin. 1990-luvulla alkaneen kehityksen ja kampanjoinnin seurauksena naiseen kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta on hiljalleen tullut Venäjällä aihe, jota on mahdollista käsitellä mediassa. Sanoma- ja aikakauslehdissä on artikkeleita perheväkivallasta, ja aihetta on käsitelty radiossa ja televisiossa ajankohtaisohjelmissa ja myös viihteessä. Tämä laajempi venäläistä yhteiskuntaa koskeva muutos on tukenut Sortavalan turvakodin intensiivistä työskentelyä asennemuutoksen saavuttamiseksi.

Keskeisimpänä saavutettuna asennemuutoksena voi pitää sitä, että naiset ovat alkaneet hakea apua kokemaansa väkivaltaan. Väkivaltaa ei enää salata ja siedetä hiljaisesti samalla tavoin kuin ennen, vaan se koetaan epäkohdaksi johon voi ja pitää hakea ratkaisua. Tätä voi pitää merkittävänä saavutuksena, sillä turvakotia perustettaessa pelättiin, että ihmiset eivät perheväkivallasta vaikenemisen perinteen takia uskaltaisi hakea apua. Monien arveltiin kokevan häpeälliseksi puhua ongelmistaan. Ratkaisevan tärkeätä siinä, että turvakodin palveluihin alettiin luottaa, lienee ollut palveluiden tehokkaan markkinoinnin ohella se, että palveluiden luottamuksellisuuteen ja työntekijöiden vaitiolovelvollisuuteen sekä asiakkaita arvostavaan työotteeseen on kiinnitetty paljon huomiota.

Huolimatta saavutetuista tuloksista työtä asenteiden muokkaamiseksi on jatkettava. Jatkuva tiedotustyötä tarvitaan edelleen. Perheväkivaltaan liittyvä häpeä ja salaamisen kulttuuri ei poistu kymmenessä tai edes kahdessakymmenessä vuodessa, kuten suomalaisen turvakoti-

työnkin kokemukset osoittavat. On tärkeä tulos, että naiset ovat tulleet rohkeammiksi avun hakemisessa. Tulevaisuuden haasteena on se, kuinka myös väkivaltaiset miehet saataisiin hakemaan apua ja käyttämään turvakodin miestyön palveluita. Tärkeätä on myös se, että väkivaltatyötä tehdään turvakodin asiakastyön lisäksi myös ennaltaehkäisevästi ja yhteisötasolla esimerkiksi nuorten keskuudessa.

Monet evaluaation yhteydessä haastatelluista arvioivat, että maaseudulla asennemuutos tapahtuu vielä hitaammin. Kylistä käsin turvakodin palvelut ovat vaikeammin tavoitettavissa. Kylät ovat hankkeiden aikana ehkä jääneet tiedotustyössä hieman paitsioon suhteessa Sortavalan kaupunkiin: toimintaa kylissä oli enemmän silloin, kun vielä oli yhteistyötä Nadeždan kanssa, mutta turvakodilla itsellään ei ole suuria resursseja kylissä tehtävän vapaaehtoistyön koordinointiin. Koulu- ja työpaikkavierailuja tehdään myös maaseudulla, mutta niitä pitäisi ehkä tehdä enemmän. Osaltaan kylissä tehtävän työn mahdollisuuksia on parantanut hankkeen rahoituksella vuonna 2007 turvakodin käyttöön hankittu auto.

8. Hanketyön vaikutuksia: viranomaisverkosto mukana perheväkivaltatyössä

8.1. Viranomaisten valmiudet auttaa perheväkivallan uhreja

Hankeyhteistyön lähtökohtana oli tilanne, jossa eri viranomaistahojen valmiudet auttaa perheväkivallan uhreja ja tehdä väkivaltaa ehkäisevää työtä olivat hyvin puutteelliset. Perheväkivaltaa ilmiönä ei tunnettu eikä haluttu tunnistaa. Esimerkiksi miliisin keskuudessa käsitys, että perheväkivalta on yksityisasia, johon ulkopuolisten ei tule puuttua, oli yleinen. Vain hieman kärjistäen voi sanoa, että miliisi sulki systemaattisesti silmänsä perheväkivaltatapauksilta. Perheväkivallasta vaikeneminen johti siihen, että väkivallan uhrit jäivät suojaattomiksi.

Vuosien 2006–2008 Kuka auttaa uhria -hankkeen keskiössä oli kehittää viranomaisten kykyä auttaa perheväkivallan uhreja. Viranomaisten asenteissa ja toimintatavoissa tapahtunutta muutosta hankkeen aikana voi pitää merkittävänä. Viranomaistahojen edustajille tehdyssä kyselyssä 94 prosenttia vastaajista (N=73) piti tärkeänä, että perheväkivallan uhreille on tarjolla palveluita. Peilattuna siihen vastaanottoon, jonka idea turvakodin perustamisesta aluksi sai Sortavalan kaupungin edustajilta 2000-luvun alussa, muutosta voi pitää käänteentekeväenä.

Vastaajia pyydettiin myös ottamaan kantaa väittämään ”Edustamani viranomaistahon valmiudet auttaa perheväkivallan uhreja ovat parantuneet kuluneiden kolmen vuoden aikana”. Vastaajista 64 prosenttia oli samaa mieltä väittämän kanssa. 26 prosenttia vastaajista ei ollut väittämän kanssa samaa eikä eri mieltä; vain 7 prosenttia oli eri mieltä. Myös haastatteluissa tehtyjen arvioiden mukaan perheväkivaltaan suhtaudutaan nykyään vakavammin ja väkivallan uhrit saavat suojaa ja apua tilanteeseensa. Esimerkiksi miliisit lähtevät kotihälytyksille aiempaa useammin, puuttuvat perheväkivaltaan ja osaavat tarvittaessa ohjata väkivaltaa kokeneen naisen turvakotiin.

Merkittävimpana muutoksena viranomaisten asenteissa voikin pitää sitä, että ottavat nykyisin perheväkivallan vakavasti ja suhtautuvat siihen ongelmana, johon viranomaisilla on velvollisuus puuttua. Lisäksi viranomaiset ovat saaneet konkreettisia valmiuksia väkivaltaa kokeneiden asiakkaiden kohtaamiseen. Kyselyyn vastanneista viranomaistahojen edustajista 59

prosenttia katsoi, että hänen edustamansa taho pystyy tarjoamaan tehokasta apua perheväkivallan uhreille. Haastatteluissa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset kuvasivat osaavansa aiempaa paremmin tunnistaa perheväkivallan merkkejä ja ottaa asian puheeksi asiakkaiden kanssa. He kertoivat, että aiemmin heillä ei oikeastaan ollut valmiuksia perheväkivallasta keskustelemiseen asiakkaiden kanssa, mutta hankkeen puitteissa järjestettyjen koulutusten myötä he ovat niitä saaneet. Koulutusten hyötyä voikin pitää merkittävänä.

Yhteistyön seurauksena turvakodin palvelut ainakin tunnetaan hyvin muissa viranomaistoissa. Kyselyyn vastanneista viranomaisista 92 prosenttia katsoi tietävänsä, mitä palveluita Sortavalassa on tarjolla väkivallan uhreille. Lähes puolet heistä ilmoitti myös ohjanneensa asiakkaita turvakotiin. Tämä viitanee usein siihen, että he ovat esimerkiksi antaneet asiakkaalle turvakodin esitteen ja kehottaneet häntä ottamaan yhteyttä sinne – vuosiraporteissa raportoidut luvut toisen viranomaisen lähettäminä turvakotiin tulleista asiakkaista ovat pienempiä.

8.2. Sortavalalaisten luottamus viranomaisiin

Ihmisten luottamus viranomaisiin kehittyy hitaasti. Venäjällä perinteisesti luottamus viranomaisiin on ollut vähäistä muissakin kysymyksissä, ja perheväkivallan kohdalla tilanne kärjistyy, koska kyse on ongelmasta, josta on totuttu vaikenemaan. Turvakodin edustajat arvioivat, että terveydenhuoltoon luottamus on ehkä vahvempaa, mutta oikeusviranomaisiin luotetaan edelleen melko vähän. Sen takia on tärkeitä, että turvakodin henkilökunta kannustaa väkivallan uhreja ottamaan yhteyttä miliisiin ja kertoo, minkälaista apua näiden on mahdollista saada.

Tärkeitä on ollut se, että koulutusten myötä viranomaistahojen edustajat ovat saaneet lisää varmuutta perheväkivaltaa kokeneiden naisten ja lasten auttamiseen ja väkivallasta puhumiseen. Esimerkiksi evaluaation yhteydessä tehtyyn haastatteluun osallistunut lääkäri kertoi havainneensa, että sen myötä myös potilaiden luottamus on lisääntynyt ja he ovat alkaneet puhua väkivallan kokemuksistaan avoimemmin. Hän tulkitsi sitä niin, että ihmiset ovat huomanneet asiasta puhumisen johtavan avunsaantiin. Sama lääkäri kertoi myös siitä, kuinka lastenpoliklinikka tekee ehkäiseviä kotikäyntejä pikkulapsiperheissä ja nykyisin näillä käynneillä osataan huomioida ja tarpeen tullen myös ottaa puheeksi perheväkivalta.

Sortavalalaisilla voi olla myös rationaalisia syitä olla luottamatta viranomaisiin. Haastatteluisa tuli esille näkemyksiä, joiden mukaan oikeudenkäyttö voi riippua paljon henkilön asemasta. Rankaisemattomuus on edelleen suuri ongelma perheväkivaltatapauksissa. Se johtuu sekä oikeusviranomaisten haluttomuudesta antaa tuomioita perheväkivaltatapauksissa että uhrien haluttomuudesta viedä tapauksia oikeuteen ja siten saattaa aviomiehiään ja muita läheisiään rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Haastattelut arvioivat kuitenkin, että sekä perheväkivaltaa koskevien rikosilmoitusten että tuomioiden määrä on kasvanut viime vuosina. Tilastoja tästä ei valitettavasti ole saatavilla.

Maaseudulla luottamus viranomaisiin on haastateltujen arvioiden mukaan kaupunkejakin vähäisempää. Ihmiset eivät mielellään käänny miliisiin puoleen. Aluemiliisijärjestelmä toimii puutteellisesti, koska kylien väkiluvun vähenemisen takia kullakin aluemiliisillä on vastuullaan useita alueita.

8.3. Kehittyvä viranomaisyhteistyö

Koordinaatioryhmän toiminta ja viranomaistahojen osallistuminen

Vuosien 2006–2008 hankkeen punaisena lankana oli viranomaisyhteistyön kehittäminen. Sor-tavalassa toimivat viranomaiset koottiin koordinaatioryhmään, joka kokoontui säännöllisesti ja työskenteli aktiivisesti viranomaiskoordinaation kehittämiseksi perheväkivalta-asioissa. Monet haastatelluista mainitsevat onnistumisena esimerkiksi sen, kuinka hyvin miliisin edustajat lähtivät mukaan yhteistyöhön ja näkivät sen tarpeen. Miliisin sitoutumiseen lienee vaikuttanut positiivisesti myös se, että kouluttajien joukossa oli suomalaisia poliiseja, mikä tarjosi mahdollisuuden keskusteluun miliisin ja poliisin erilaisista rooleista ja tehtävistä perheväkivaltatapa-usten hoidossa Venäjällä ja Suomessa.

Lääkäreiden ja muun terveydenhuoltohenkilökunnan saaminen laajasti ja sitoutuneesti mukaan hankkeeseen näyttää olleen jossain määrin haastavampaa. Evaluaation yhteydessä haastatellut lääkärit kertoivat kokeneensa koulutuksiin osallistumisen työnsä kannalta tärkeäksi ja mielekkääksi. Muiden haastateltujen mukaan lääkäreillä ei kuitenkaan ole usein ollut ajankäytöllisistä syistä ollut mahdollisuutta osallistua koulutuksiin koko päivää, vaan he ovat esimerkiksi käyneet piipahtamassa paikalla aamulla ja lähteneet sitten muihin työtehtäviin. Sama ongelma koski jossain määrin myös miliisejä. Koulutusten dynamiikan ja ryhmäproses-sien kannalta oli haitallista, että osallistujat tulivat ja menivät. Terveydenhuoltohenkilökun-nan ja miliisien sitouttaminen väkivaltatyöhön ja heidän osaamistonsa nostaminen on kui-tenkin myös jatkossa erittäin tärkeätä, sillä he ovat usein ensimmäisiä viranomaisia, jotka kohtaavat väkivaltaa kokeneen naisen tai lapsen ensimmäisenä, ja joilla on mahdollisuus ot-taa asia puheeksi.

Kaupungin sosiaalihuollon, lastensuojelukomitean ja sosiaalityökeskuksen edustajat kokevat hyötyneensä hankkeesta paljon. Ennen kaikkea he ovat kokeneet hyödylliseksi tiedon turva-kodin ja muiden viranomaisten tarjolla olevista palveluista, jota he ovat välittäneet eteenpäin omassa työyhteisössään, ja jonka ansiosta he osaavat nyt kertoa perheväkivallan uhreille, kuinka muut organisaatiot voivat auttaa heitä. Lisäksi he kertovat saaneensa koulutuksista taitoja ottaa väkivalta puheeksi ja keskustella siitä asiakkaan kanssa.

Toiset viranomaiset ovat osallistuneet koordinaatioryhmän toimintaan aktiivisemmin kuin toiset. Esimerkiksi koululautakunnan edustajan osallistuminen on ollut vähäistä. Toisaalta turvakoti on ollut tyytyväinen yhteistyöhön hänen kanssaan siinä mielessä, että kouluihin on päästy puhumaan perheväkivallasta. Toisaalta aktiivisempaakin osallistumista ja todellista kumppanuutta olisi voinut odottaa.

Syyttäjälaitoksen saamisessa mukaan koordinaatiotyöhön ja tarkastelemaan kriittisesti omia käytäntöjään on vielä toivomisen varaa. Syyttäjän piirissä on edelleen näkemyksiä, että pitää olla todisteita useita kertoja toistuneesta väkivallasta, ennen kuin siihen puututaan. Myös lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa tarkastellaan usein kasvatukseen kuuluvana rankaisemisena eikä väkivaltana. Vaatimuksen rikoksen todisteiksi tarvittavasti näytöstä ovat usein perheväkivallan luonteen huomioon ottaen kohtuuttomia. Kyse ei ole kuitenkaan vain syyttäjälaitok-sen edustajien halukkuudesta tai haluttomuudesta tehdä yhteistyötä: myös syyttäjä on tie-tyissä tilanteissa melko voimaton, sillä laki ei suojele riittävästi väkivallan uhreja. Venäjän fe-

deraatioissa tarvitaankin kipeästi lainsäädännöllisiä muutoksia perheväkivallan uhrien lain-
suojan parantamiseksi.

Viranomaisyhteistyön haasteita

Viranomaisyhteistyössä kohdatut vaikeudet voisi tiivistää niin, että paikallistasolla olisi halua ja valmiuksia yhteistyöhön, mutta viranomaistahojen sisäiset ohjeet ja keskusjohtoisuus hankaloittavat sitä. Työskentelyä ja aitoa yhteistyötä on vaikeuttanut myös se, että jokainen viranomainen toimii omien, organisaationsa sisältä tulevien ohjeiden puitteissa, ja niiden muuttaminen paikallistasolla voi olla hyvin vaikeata. Hyvä esimerkki tästä on se, kuinka vaikeata toimintaohjeiden tuottaminen eri viranomaistahojen käyttöön yhteistyöstä perheväkivaltatapauksissa oli. Viranomaisorganisaatioiden keskusjohtoisuus on hankaloittanut myös koordinaatioryhmän jäsenten konkreettista osallistumista yhteistyöhön. Miliisin ja syyttäjälaitoksen edustajat eivät pystyneet osallistumaan Jyväskylän opintomatkalta, koska matkaan olisi pitänyt saada lupa Moskovasta saakka.

Koordinaatioryhmää koottaessa pohdittiin, olisiko jäseniksi järkevää kutsua käytännön työtä tekeviä viranomaisia vai heidän esimiehiään, joilla voisi olla enemmän päätösvaltaa toimintatapojen muuttamiseen ja vaikutusvaltaa omissa yhteisössään. Näiden välillä tasapainoteltiin siten, että pyrittiin valitsemaan jäseniä, jotka toisaalta pystyvät tekemään koordinaatioryhmässä päätöksiä edustamansa viranomaistahon puolesta, mutta jotka eivät ole sellaisissa johdotehtävissä, että heillä ei todennäköisesti olisi aikaa paneutua riittävästi koordinaatioryhmän toimintaan.

Jälkeenpäin voi pohtia, olisiko yhteistyöhön ollut hyvä sitouttaa myös joitain hyvin korkean tason virkamiehiä, jolloin valmiutta kunkin viranomaistahon sisäisten ohjeiden muuttamiseen tai yhteistyöhön perustuvien ohjeiden tuomiseen niiden rinnalle olisi ollut ehkä enemmän. Turvakodin edustajien arvion mukaan olisi kuitenkin käynyt niin, että he olisivat olleet vain edustajia, eivät todellisia osallistujia koordinaatioryhmän toiminnassa. Jatkossa korkeiden viranomaisten sitouttaminen voi kuitenkin olla perusteltua huomioida paremmin esimerkiksi järjestämällä ”huippuseminaari” tasavallan tasolla. Johdon sitoutuminen luo mahdollisuuksia ruohonjuuritasolla toimivien viranomaisten toimintatapojen muutospyrkimysten onnistumiselle.

Omat haasteensa koordinaatioryhmän työlle ja koulutusten järjestämiselle on asettanut viranomaistahojen henkilöstön vaihtuvuus. Esimerkiksi kaikki miliisin edustajat, jotka olivat yhteistyössä mukana alkuvaiheessa, olivat hankkeen loppuun mennessä vaihtaneet työpaikkaa. Uusien osallistujien kanssa asiat jouduttiin aina aloittamaan alusta. Vielä yhdessä viimeisistä koulutuksista syntyi tilanne, että yksi osallistujista ei tiennyt ollenkaan turvakodin olemassaolosta, ja aikaa jouduttiin käyttämään sen palveluiden perusesittelyyn. Olisi tärkeätä, että viranomaistahojen sisällä kehitettäisiin rakenteita, joilla varmistetaan uusien työntekijöiden perehdyttäminen viranomaisyhteistyöhön perheväkivaltatapauksissa. Organisaation sisäiset ohjeistukset, joiden olemassaololla perusteltiin koordinaatioryhmän laatimien ohjeiden tarpeellisuutta, eivät riitä, elleivät ne ole olemassa kirjallisina ja ellei niitä käytetä systemaattisesti uusien työntekijöiden perehdyttämisessä.

Viranomaisyhteistyön tulevaisuudennäkymiä

Huolimatta tietyistä vaikeuksista ja organisatorisesta jäykkyydestä koordinaatioryhmän jäsenet kuvaavat yhteistyötä pääosin toimivaksi ja yhteistyön myötä tapahtunutta muutosta merkittäväksi. Viranomaiset toimivat nyt jatkuvassa keskusteluyhteydessä perheväkivalta-asioissa, tuntevat toistensa toimintatavat ja osaavat ohjata asiakkaita viranomaisverkostossa eteenpäin. Yhteistyön arvioidaan vakiintuneen niin, että se jatkuu hankkeen päätyttyä. Pienellä paikkakunnalla yhteistyö on helppoa jo henkilöiden väliseen tuttuuteen perustuen, ja samat toimijat kohtaavat myös muissa kaupungin yhteistyöelimissä, kuten lastensuojelukomiteassa. Kolmivuotisen hankkeen aikana yhteistyöhön on totuttu ja sen hyödyt havaittu, eikä siitä haluta enää luopua.

Viranomaisyhteistyön kehittäminen on kuitenkin edelleen haaste. Viranomaiset ovat melko juurtuneita oman ammattikuntansa velvollisuuksiin. Asiakkaiden ohjaaminen turvakotiin perheväkivaltilanteissa on jo luonteva ja vakiintunut toimintatapa useimmille viranomaistahoille, mutta muuten yhteistyössä vielä kehitettävää. Usein on edelleen niin, että jokainen viranomainen hoitaa omia tehtäviään ja työskentelee perheen kanssa, mutta eri viranomaisten työskentely ei ole koordinoitua, eikä kommunikaatio viranomaistahojen välillä ole tapahtuneesta kehityksestä huolimatta riittävää. Työtä perheväkivallan uhrien auttamiseksi tehdään, mutta sitä ei tehdä riittävässä määrin yhdessä.

Myös Suomen kokemukset osoittavat, että viranomaisyhteistyön kehittäminen on usein hidasta ja vaatii pitkäjänteisyyttä. Lähtötilanteeseen suhteutettuna kolmivuotisen hankkeen tuloksia voi pitää hyvinä ja rohkaisevina. Jatkossa haasteena on se, että koulutuksen tarve on esimerkiksi miliisien ja terveydenhoitohenkilökunnan vaihtuvuuden takia jatkuvaa. Olisi tärkeätä, että turvakodilla olisi myös hankkeen päätyttyä resursseja yhteistyötahojen riittävään koulutamiseen perheväkivalta-asioissa.

9. Hankkeiden toteutuksen arviointia

9.1. Kustannustehokkuus

Hankkeiden rahoituksen hankkimisesta vastasi Solidaarisuus. Päärahoitus saatiin ulkoasiainministeriön lähialueyhteistyövaroista; omarahoitusosuus katettiin Solidaarisuuden varainhankintana eli lahjoituksilla yksityisiltä kansalaisilta ja järjestöiltä Suomessa. Sortavalan kaupunki on vastannut koko hankeyhteistyön ajan turvakodin käyttökustannuksista (sähkö, vesi, lämmitys) ja henkilökunnan palkoista. Asiakkaiden ruoka- ja kuljetuskustannukset on katettu hankkeen budjetista. Osa turvakodissa tarvituista hankinnoista on viety Karjalan Avun koordinoimana humanitaarisena apuna Suomesta Sortavalaan. Lahjoitusten osuutta ei ole kuitenkaan laskettu hankkeiden omarahoitusosuuteen, joka on katettu kokonaisuudessaan rahana.

Hankkeiden budjetti oli niukahko, mutta riitti hyvin perustoimintojen toteuttamiseen Sortavallassa. Jos resursseja olisi ollut enemmän, olisi voinut järjestää enemmän sellaista koulutusta, johon koordinaatioryhmä ja turvakodin työntekijät olisivat osallistuneet yhdessä. Suomessa jouduttiin kielitaitosyistä käyttämään melko paljon resursseja asiakirjojen käännöksiin. Lisäksi lähialueyhteistyöhankkeiden hallinto ja hankkeiden monitoimijaisuus vaati Solidaarisuudelta rahoitusosuutta suuremman työpanoksen käyttämistä hankkeiden riittävän hyvään koordinointiin ja hallinointiin.

Suhteutettuna hankkeen tuloksiin ja vaikuttavuuteen rahoitusta voi pitää varsin kohtuullisena ja panos-tuotossuhdetta hyvänä. Hankkeiden aikana tehty tiedotustyö on tavoittanut tavalla tai toisella suuren osan Sortavalan alueen väestöstä. Työpaikka- ja kouluvierailuiden määrät ja niillä tavoitettujen ihmisten määrä ovat olleet jatkuvasti jopa paljon hankesuunnitelmissa arvioitua suurempia. Asiakkuuksien suhteen ei asetettu hankkeiden suunnitteluvaiheessa määrällisiä tavoitteita, mutta asiakasmääriä voi pitää väestöpohjaan suhteutettuina jopa odottamattoman suurina.

Asiakasmäärät ja muita toimintoja kuvaavat tunnusluvut herättävät jopa huolen työntekijöiden jaksamisesta ja työmäärästä. Turvakodin edustajat kertovat, että ruuhkakaarina, kuten juhlapyhien jälkeen, työtaakka on kova. Työmäärästä kuitenkin selvittää kokeneiden ja asiantuntevien työntekijöiden ansiosta. Jos resurssit säilyvät nykyisellä tasolla, ei asiakasmäärien kuitenkaan soisi ainakaan kasvavan nykyisestä, tai työn laadulliselle ja sisällölliselle kehittämiselle ei jää aikaa. Työntekijät työskentelevät työnvuorossa yksin, ja työvuorot ovat usein kiireisiä. Nykyinen työmalli ei mahdollista esimerkiksi työparin käyttöä, vaikka se voisi vaativissa asiakastilanteissa olla perusteltua.

9.2. Tarkoituksenmukaisuus

Solidaarisuuden ja sen yhteistyökumppanien hanketoiminta Sortavalassa muodosti kahdeksan vuotta kestäneen jatkumon, joka eteni tiedotustyöstä, paikallisyhteisön luottamuksen hankkimisesta ja turvakodin perustamisesta turvakodin kapasiteetin vahvistamiseen, asiantuntijoiden kouluttamiseen ja lopulta viranomaisyhteistyön kehittämiseen. Riittävän pitkä toteutusaikea lisäsi hankeyhteistyön tarkoituksenmukaisuutta ja mahdollisti todellisen vaikuttavuuden.

Yhteistyön lähtökohtana oli tilanne, jossa perheväkivaltaa ongelmana ei tunnustettu eikä sen olemassaoloa tunnustettu Sortavalan alueella. Hankkeen päämäärien saavuttamisen kannalta oli tärkeitä ja tarkoituksenmukaisia, että alkuvaiheessa kiinnitettiin paljon huomiota tiedottamiseen ja mediasuhteisiin. Sen myötä saavutettiin sortavalalaisten tietoisuuden kasvu perheväkivaltaongelmasta ja heidän luottamuksensa turvakotiin palveluntarjoajana. Asiakasmäärät lähtivät nopeaan kasvuun. Hankeyhteistyön päättyessä tilanne on se, että perheväkivaltaa on huomattu olevan Sortavalan alueella todella paljon, ja jo tuhannet siitä kärsivät ovat saaneet apua turvakodista. Yleistä asenneilmapiiriä on onnistuttu muuttamaan väkivallan tuomitsemaan suuntaan.

Tarkoituksenmukaisena voi pitää myös sitä, että turvakoti on omaksunut kaikki osapuolet huomioivan lähestymistavan perheväkivaltaan. Väkivallan kierteen katkaiseminen ja perheväkivallan vähentäminen pitkällä tähtäimellä edellyttää sitä, että työtä tehdään myös väkivaltaa käyttävien miesten kanssa. Avun hakeminen perheväkivaltaan ei voi olla vain väkivallan uhrin, useimmiten naisten ja lasten, vastuulla. Kaikkien osapuolten auttamiseen tähtäävässä työssä on tärkeitä painottaa sitä, että vastuu väkivallan käyttämisestä on aina väkivallantekijällä, eikä hän voi paeta syyllisyyttään siirtämällä sitä uhrille.

Yhteistyön tarkoituksenmukaisuutta on tukenut se, että kumppanuus on toiminut hyvin ja kumppanien valinta on osoittautunut onnistuneeksi. Sortavalan turvakodin edustajat kokevat, että hankeyhteistyö on vastannut erittäin hyvin heidän tarpeisiinsa. Hankkeet on suunniteltu aidosti yhdessä ja esimerkiksi koulutusten suunnittelussa on kuunneltu aina Sortavalan turvakodin näkemyksiä ja heidän viestinsä ajankohtaisista koulutustarpeista on huomioitu. Suoma-

laiset mallit ovat olleet hyvin sovellettavissa sortavalalaiseen toimintaympäristöön, sillä perheväkivaltaongelma on perusproblematiikaltaan hyvin samanlainen Suomessa ja Venäjällä huolimatta tietyistä toimintaympäristön eroista.

9.3. Kestävyys

Hankkeet suunniteltiin niin, että Sortavalan kaupunki vastasi alusta lähtien turvakodin ylläpitokustannuksista ja työntekijöiden palkoista. Ratkaisu oli hankkeen kestävyden kannalta viisas ja tarkoituksenmukainen varsinkin siinä valossa, että muualla venäläisellä väkivaltatyön kentällä on 2000-luvulla aiheuttanut turbulenssia nimenomaan länsimaisen rahoituksen tyrehyminen ja kansalaisjärjestöjen ylläpitämien kriisikeskusten joutuminen sen vuoksi rahoitusvaikeuksiin ja jopa lopettamaan toimintansa.

Sortavalassa hankkeen päätyttyä toiminta jatkuu vakiintuneella kaupungin rahoituksella. On jatkuvuuden kannalta tärkeitä, että rahoitukseen ei tule hankeyhteistyön päättyessä merkittävää muutosta, vaan perustoimintaa pystytään jatkamaan hankeyhteistyön päättymisestä huolimatta. Siihen on hankeyhteistyön myötä erittäin hyvät tiedolliset ja taidolliset valmiudet ja vakiintuneet institutionaaliset puitteet, kunhan vain kaupungin rahoitus säilyy nykyisellä tasolla.

Sortavalan kaupungin vuoden 2009 budjetissa turvakodilla on samantasoinen rahoitus kuin hankeyhteistyön vuosinakin. Koko hankeyhteistyön ajan Sortavalan kaupunki on sitoutunut siihen, että turvakodin ylläpito kaupungin budjetista nykyisessä laajuudessaan jatkuu, mikäli kaupungin taloudellisessa tilanteessa ei tapahdu merkittäviä muutoksia. Nyt varjon kaupungin talouden ylle kuitenkin laskee kansainvälinen talouskriisi ja siitä aiheutunut Venäjän talouden taantuma. Odotettavissa on, että Sortavalan kaupungin verotulot laskevat, ja siellä joudutaan tekemään leikkauksia. Haastatteluissa toimijat olivat huolissaan siitä, mitä muutoksia turvakodin rahoitus pohjaan tämä mahdollisesti tarkoittaa tulevina vuosina.

Turvakoti on Sortavalan alueella erittäin tunnettu ja paljon käytetty sosiaalipalvelu, jonka tarpeellisuus tunnustetaan niin kaupunginhallinnossa kuin laajemmin kansalaisten keskuudessa. Toistaiseksi turvakodin rahoitukseen ei kohdistu akuuttia leikkausuhkaa. Tosiasia kuitenkin on, että turvakodin henkilöstöresurssit ovat jo nykyisellään asiakasmääriin nähden melko pienet, ja niiden karsiminen toiminnan nykyvolyyymi säilyttäen olisi hyvin vaikeata. Henkilöstön vähentäminen nykyisestä rampauttaisi nopeasti turvakodin toimintaa. Palkatut työntekijät kantavat jo nykyisellään erittäin kovaa työtaakkaa: he työskentelevät vuorossa yksin ja vastaavat samanaikaisesti niin puhelinpäivystyksestä, käyntiasiakkaista kuin turvakotiasiakkaiden tarpeistakin. Lisäksi he huolehtivat myös turvakodin tilojen siisteydestä. Henkilöstön jaksamisesta ja työmotivaatiosta huolehtiminen turvakotityön kaltaisessa emotionaalisesti erittäin kuormittavassa työssä on ensiarvoisen tärkeitä.

Välittömän turvakodissa tapahtuvan asiakastyön lisäksi myös tiedotustyön jatkaminen on välttämätöntä. Turvakoti on saavuttanut Sortavalan alueella institutionalisoituneen aseman, ja se tunnetaan hyvin niin muiden viranomaisten kuin tavallisten kansalaistenkin joukossa. Tätä saavutettua vahvuutta on vaalittava jatkuvalla työllä. Turvakodin vakiintumisesta osaksi palvelujärjestelmää kertoo esimerkiksi se, että koulut ottavat jo itse yhteyttä turvakotiin ja pyytävät heitä puhumaan oppilaille perheväkivallasta, siinä missä aluksi turvakodin piti itse markkinoida itseään kouluihin.

Ehkäisevä työ kouluissa ja työpaikoilla onkin erittäin tärkeitä. Niukkenevien resurssien vuoksi voisi olla tarkoituksenmukaista miettiä, voisiko vapaaehtoisten roolia tiedotustyössä lisätä. Vapaaehtoiset ovat turvakodille merkittävä voimavara, jonka täysipainoinen hyödyntäminen on olennaista niukkojen resurssien tilanteessa. Vapaaehtoisten työpanoksen ja verkostojen hyödyntäminen mahdollistaisi kouluissa ja työpaikoilla tehtävän tiedotustyön jatkamisen laajana, mille olisi tarvetta, ja toisaalta vapauttaisi palkattujen työntekijöiden aikaa vaativaan asiakastyöhön.

Hankerahoituksen päättymisen myötä kokoukset ja koulutukset jouduttaneen karsimaan minimiin, mutta resurssit perustoimintaan ja toivottavasti myös viranomaiskoordinaation jatkamiseen säilyvät. Turvakodin ja koordinaatioryhmän edustajat ovat toiveikkaita viranomaiskoordinaation jatkumisen suhteen, sillä suurelta osin se ei vaadi taloudellisia resursseja, vaan ennemminkin toimivaa keskusteluyhteyttä sekä organisaatioiden ja henkilöiden sitoutumista yhteistyöhön.

Turvakodin nykyinen henkilöstö on hankeyhteistyön aikana monipuolisesti koulutautunutta ja osaavaa. Henkilöstön vaihtuvuus on ollut tähän mennessä erittäin pientä, ja on tärkeitä kiinnittää huomiota sen turvaamiseen, että tilanne säilyisi jatkossa samanlaisena. Toisaalta on tärkeitä, että osaamista pystytään mahdollisimman paljon siirtämään työntekijöiltä koko instituution osaamiseksi, jotta se ei katoaisi turvakodista mahdollisten henkilövaihdosten yhteydessä. Tähän on pyritty muun muassa koulutusmateriaalien arkistoisella ja yhteisten toimintamallien kehittämällä. Turvakotityön kaltaisessa työssä tilanne on kuitenkin aina se, että osaava henkilöstö on organisaation merkittävin resurssi ja keskeinen edellytys menestykselle toiminnalle.

Hankeyhteistyön aikana tapahtunut verkostoituminen edesauttaa sitä, että myös kouluttautumista ja väkivaltatyön uusimpien keskustelujen ja innovaatioiden seuraamista voidaan jatkaa. Syntyneitä yhteistyösuhteita voi hyödyntää myös ilman hankkeen tukea. Työntekijöillä on hyvät valmiudet itsenäiseen tiedonhankintaan ja itseopiskeluun. Myös koulutusten myötä saadut työnohjausvalmiudet ja säännöllisen työnohjauksen aloittaminen turvakodin henkilökunnalle ja vapaaehtoisille tukevat jatkuvaa työssä kehittymistä. Omalta osaltaan myös suomalaisten järjestöjen uusi yhteistyöhanke Pitkärannassa ja Sortavalan turvakodin rooli pitkärantalaisten kouluttajana tukee Sortavalan turvakodin toiminnan jatkuvuutta ja sen kehittämistä edelleen.

10. Turvakodin tulevaisuus – kehittämistarpeet ja toiveet jatkoyhteistyöstä

Kuten edellisessä luvussa todettiin, talouden taantuma asettaa jonkinasteisen uhkan turvakodin toiminnan jatkuvuudelle. Toisaalta voi ajatella, että taloudellisesti epävakaiden aikojen yhteydessä laadukkaiden ja helposti saatavien sosiaalipalveluiden ja perheiden tukemisen merkitys on suurempi kuin koskaan. Monet evaluaation yhteydessä haastatelluista henkilöistä toivat esiin, että talouskriisin myötä turvakodin tarjoamat palvelut ovat yhä tärkeämpiä. Laman myötä ihmisillä on enemmän ongelmia: työttömyys lisääntyy, päihdeongelmat vaikeutuvat, perheet elävät stressaavissa tilanteissa. Tämä voi heijastua myös perheväkivaltana, ja monet arvelivatkin, että väkivallan määrä ja tarve turvakodin palveluille lisääntyy entisestään.

Haastatteluissa tuli esille paljon tulevaisuuden kehittämistarpeita ja toiveita jatkoyhteistyöstä. Sortavalan turvakoti ja sen paikalliset yhteistyökumppanit ovat kokeneet hankeyhteistyön erittäin mielekkääksi ja hyödylliseksi ja toivovat, että sitä voitaisiin jatkaa. Omat rajoituksensa yhteistyön jatkamisella asettavat kuitenkin lähialueyhteistyön periaatteet, joissa samojen kumppanien välillä toteutettavien perättäisten hankkeiden määrä on rajoitettu. Yhteistyötoiveita, kehittämistarpeita ja ideoita uusien hankkeiden teemoiksi on kuitenkin kirjattu tähän lukuun, sillä tavalla tai toisella kehittämistyö Sortavalassa kuten myös yhteistyö suomalaisten kumppanien kanssa tulee jatkumaan.

Miestyön kehittäminen tulee monissa haastatteluissa esille keskeisenä kehittämistarpeena. Työ väkivaltaisten miesten kanssa koetaan tärkeäksi, koska perheväkivallan vähentämisen nähdään tapahtuvan kestävimmin juuri siten, että väkivallantekijät motivoidaan muuttamaan käyttäytymistään ja luopumaan väkivallasta. Toistaiseksi miestyötä on tehty lähinnä neljän vapaaehtoistyöntekijän voimin, jotka ovat saaneet paljon koulutusta ja kehittäneet osaamistaan. He ovat motivoituneita jatkamaan vapaaehtoistyötä tai jopa laajentamaan työskentelyään turvakodissa. Miestyön haasteena on edelleen se, kuinka motivoida ja rohkaista miehiä ottamaan yhteyttä turvakotiin. Miesvapaaehtoiset päivystävät auttavassa puhelimesta kaksi kertaa kuukaudessa. Vuoden 2009 alussa julkaistiin uusi miestyön esite, jota levitetään aktiivisesti.

Tilat, joissa turvakoti toimii, ovat viihtyisät, mutta melko ahtaat. Tilat koostuvat olohuoneesta, jossa on avokeittiö, kahdesta asiakkaiden makuuhuoneesta ja pienestä toimistosta. Asiakastaapaamiset pidetään yleensä olohuoneessa keittiön pöydän ääressä. Lisäksi samassa pihapiirissä sijaitsevaan sosiaalikeskuksen toiseen rakennukseen on remontoitu huone seminaari- ja pienryhmäkäyttöön. Niiden yhteyteen on remontoitu myös kaksi huonetta miestyön tarpeisiin, kuten väkivaltaa käyttäneiden miesten tapaamisiin ja ryhmätoimintaan sekä mahdollisiin isien ja lasten valvottuihin tapaamisiin. Miesvapaaehtoiset kokevat kuitenkin miestyölle varatut tilat edelleen riittämättömiksi. Lisätilan tarpeita onkin sekä vakiintuneella ja asiakasmääriltään suurella nais- ja lapsityöllä että kehittyvällä miestyöllä.

Toisena kehittämistarpeena useissa haastatteluissa mainitaan väkivaltaa kokevien vanhusten kanssa tehtävä työ. Turvakotiin ottavat usein yhteyttä vanhukset, jotka kokevat väkivaltaa aikuisten lastensa taholta. Tyypillinen tilanne on päihdeongelmista kärsivä tai hiljattain vankilasta vapautunut poika, joka asuu äitinsä luona ja pahoinpitelee tätä tai käyttää tätä taloudellisesti hyväkseen esimerkiksi varastamalla eläkerahat. Turvakodissa nämä asiakkaat koetaan haastavaksi ryhmäksi, koska usein heillä on hyvin korkea kynnys hakea apua, saattaa aikuisia lapsiaan vastuuseen teoistaan tai ylipäättään tehdä jotain tilanteen muuttamiseksi. Heidän auttamisestaan kaivattaisiin koulutusta.

Muita haastatteluissa esiin tulleita teemoja, joihin liittyvää koulutusta tai työn kehittämistä kaivataan, ovat väkivaltaa kokeneiden lasten kanssa tehtävä työ, koetun parisuhdeväkivallan vaikutukset naisen äitiyteen, itsemurhien ehkäisy, läheisen kuolemantapauksen kokeneiden ihmisten auttaminen ja seksuaalinen väkivalta. Myös haastatteluihin osallistuneet koordinaatioryhmän jäsenet tunnistavat tiedontarpeita omissa organisaatioissaan ja toivovat lisää perheväkivalta-aiheista koulutusta muun muassa edellä mainituista teemoista. Koordinaatioryhmän jäsenet kertovat, että nyt heillä on pohjatiedot perheväkivallasta ja viranomaisyhteistyön perusrakenteet toimivat, joten olisi mahdollista järjestää koulutuksia rajatummista teemoista, joissa voitaisiin sitten päästä syvemmälle.

Erittäin tärkeitä onkin jatkaa hyvään alkuun saatua viranomaisyhteistyötä, tehdä työtä sen sujuvuuden lisäämiseksi sekä kehittää muiden viranomaistahojen toimintaa niin, että ne pystyisivät vastaamaan perheväkivaltaa kokeneiden tarpeisiin entistä paremmin. Viranomaiskoordinaatiossa on edelleen paljon kehitettävää, ja on tärkeitä, että turvakoti jatkaa sen hoitamista, jotta saavutetut rohkaisevat tulokset jäävät pysyviksi ja niistä pystytään jatkamaan eteenpäin. Yhdeksi tulevien vuosien haasteeksi voisi ottaa perheväkivaltatapausten tilastoinnin kehittämisen eri viranomaistahoissa. Viranomaiskoordinaation kehittäminen täytyisi jatkossa saada ulottumaan paremmin myös kyliin. Näyttää siltä, että hankkeen positiiviset vaikutukset eivät ole kaikilta osin toteutuneet ympäröivissä kylissä yhtä hyvin kuin Sortavalan kaupungissa. Kylien tilanteeseen ja vapaaehtoistyön vahvistamiseen siellä voisikin olla syytä kiinnittää tulevaisuudessa erityishuomiota.

Monia kehittämistarpeista Sortavalan turvakoti pystyy viemään eteenpäin myös itsenäisesti ilman hankeyhteistyötä, hyödyntäen olemassa olevia verkostoja. Nyt lienee sopiva hetki pitää ainakin pieni tauko hankeyhteistyössä, jotta turvakoti ei tule riippuvaiseksi hanketoiminnasta. Yhteistyötä tuttujen hankekumppanien kanssa Suomessa lienee mahdollista jossain määrin jatkaa myös ilman hankerahoitusta. Myös suomalaiset kumppanit näkevät, että yhteistyön jatkaminen asiantuntijuuden välittämisen ja kokemusten vaihdon muodossa voisi olla mielekästä. Ensi- ja turvakotien liiton ja Violan edustajat kokevat myös itse saavansa yhteistyöstä paljon, ja toteavat että se voisi jatkossa olla kouluttamisen jälkeen ennemminkin keskustelua ja vuoropuhelua kuin varsinaista kouluttamista. Väkivaltatyö kehittyy jatkuvasti, ja mallien tarkastelu yhdessä olisi mielekästä puolin ja toisin. Myös suomalaiset voivat oppia sortavalalaisilta. Jossain vaiheessa voi tulla ajankohtaiseksi suunnitella myös uusia hankkeita.

Tulevina vuosina Solidaarisuuden hankeyhteistyö Karjalan tasavallassa jatkuu Värtsilässä ja Pitkärannassa toteutettavien hankkeiden puitteissa. Pitkärannan hankkeessa Sortavalan turvakodilla on erityinen rooli resurssikeskuksena. On merkittävä voimavara uuden hankkeen toteutuksen kannalta, että nyt myös Karjalan tasavallan sisältä löytyy vahvaa väkivaltatyön osaamista, joka kiinnittyy paikalliseen todellisuuteen. Sortavalan turvakoti tulee toimimaan hankkeessa tasaveroisena kouluttajana Ensi- ja turvakotien liiton rinnalla. Pitkärannan hankkeen puitteissa jatkuva yhteistyö antaa luontevat puitteet myös Sortavalan turvakodin kanssa suunniteltavien jatkohankkeiden pohdintaan. Jatkossa turvakodin rooli hankkeissa voi olla jo itsenäisempi, sillä kuluneen hankeyhteistyön aikana heidän kapasiteettinsa tavoitteiden ja niiden toteutuksen suunnitteluun on kasvanut.

Pitkällä tähtäimellä väkivaltaa kokeneiden auttaminen vaatii myös laajojen yhteiskuntapolitiisten ratkaisujen tekemistä. Suurena haasteena nousee esiin sosiaalisen asuntotuotannon kehittäminen, jotta julkinen sektori pystyisi tarjoamaan kohtuullista vuokra-asumista eron jälkeiseen tilanteeseen. Nykyisellään perheväkivaltaa kokeneilla naisilla ei ole usein muuta vaihtoehtoa kuin palata kotiin väkivaltaisen aviomiehen luo, koska asuntotilanne ei ole muulla tavoin järjestettävissä. Myös perheväkivaltaa koskevan lainsäädännön vahvistaminen on välttämätöntä, jotta väkivallan uhrien lainsuoja paranisi.

11. Kumppanuus

Hankkeet ovat perustuneet kumppanuudelle Sortavalan kaupungin sosiaalitoimen ja erityisesti Sortavalan turvakodin, Solidaarisuuden, Ensi- ja turvakotien liiton ja Karjalan Avun välillä. Osapuolten välinen yhteistyö alkoi jo 2000-luvun alkuvuosina, ennen turvakodin perustamista. Täten nyt arvioidaan jo verrattain pitkään, lähes kymmenen vuotta kestänyttä kumppanuutta. Kumppanuus on kehittynyt ja roolit ovat muotoutuneet vuosien mittaan.

Eri osapuolten vastuut määriteltiin yllätysten ja väärinkäsitysten välttämiseksi yhteistyösopimukseen. Sortavalan kaupungin vastuulla oli toteuttaa hanke hyväksytyin projektihakemuksen, toimintasuunnitelmien ja budjetin mukaisesti, tilittää kaikki kulut ja raportoida säännöllisesti hanketoteutuksen edistymisestä. Sortavalan kaupungin velvollisuudeksi määriteltiin myös hankevaroin kunnostetusta turvakodista ja sen laitteista huolehtiminen ja niiden ylläpito.

Solidaarisuuden vastuulla oli hankkeiden hallinnointi ja raportointi rahoittajalle, kaikkien yhteistyökumppaneiden avustaminen hanketoteutuksessa sekä varojen siirtäminen hankkeiden käyttöön sovittujen toimintasuunnitelmien ja budjettien mukaisesti. Ensi- ja turvakotien liiton vastuulla oli turvakodin toiminnan tukeminen asiantuntemusta tarjoamalla ja kouluttamalla, liiton piirissä tuotetun materiaalin tarjoaminen turvakodin käyttöön ja koulutuksista raportointi. Karjalan Avun vastuulla olivat hanketoteutuksessa tarvittavat kuljetukset Venäjälle ja hankevarojen siirtämisen valvominen ja koordinoiminen.

Hankkeiden osapuolet olivat pääosin erittäin tyytyväisiä työnjakoon ja kumppaneidensa toimintaan. Kaikki osapuolet olivat hyvin sitoutuneita hankkeiden toteuttamiseen ja osapuolet kantoivat vastuunsa hankkeissa. Seuraavissa alaluvuissa arvioidaan kunkin osapuolen sitoutumista, roolia hankkeissa sekä roolin ja yhteistyön toimivuutta. Lopuksi kootaan yhteen kumppanuuden opetuksia ja muutamia esille nousseita kehittämistarpeita.

11.1. Sortavalan kaupunki suomalaisten järjestöjen kumppanina

Kokonaisuutena voi sanoa, että kumppanuus Sortavalan kaupungin ja suomalaisten järjestöjen välillä on sujunut erinomaisesti. Suomalaiset kumppanit kiittävät Sortavalan turvakotia vastuullisuudesta ja hankkeiden määrätietoisesta toteuttamisesta. Sortavalan kaupunki oli koko hankeyhteistyön ajan erittäin sitoutunut sen toteutukseen. Oli iso vahvuus hankkeelle ja turvakodin toiminnalle hankkeiden päätyttyä, että alusta lähtien palkat ja turvakodin käyttökulut on maksanut Sortavalan kaupunki. Yhteistyön vahvuus on ollut myös se, että hankkeen johto on ollut selvästi Sortavalan sosiaalikeskuksen ja turvakodin toimijoilla. Hankkeiden omistajuus on ollut selkeästi Sortavalassa ja erityisesti turvakodin johtokaksikolla, Ljudmila Mihailovalla ja Maria Sokolovalla. Heillä on ollut näkemys siitä, kuinka hanketta viedään eteenpäin. Lähialueyhteistyö toimintamallina ohjaa siihen, että hankehallinnon vastuuta on paljon Suomessa, mutta sen siirtämisessä yhteistyön kuluessa koko ajan enemmän Sortavalan on kuitenkin onnistunut kohtuullisesti.

Sortavalalaiset kumppanit puolestaan kiittävät suomalaisia järjestöjä hyvästä keskusteluyhteydestä; hankkeita ja esimerkiksi sen aikana toteutettuja koulutuksia suunniteltiin aidosti yhdessä, suhde oli tasaveroisten kumppaneiden suhde, ei vain rahoittajan ja toteuttajan suhde. Vastuut Sortavalan kaupungin ja suomalaisten järjestöjen välillä ovat olleet selkeät alusta lähtien, ja turvakodille myös suomalaisten järjestöjen väliset roolit ovat näyttäytyneet selkeinä. Ainoita pieniä hankauksia yhteistyössä on aiheutunut joidenkin hankintojen tekemisen

yhteydessä, kun on ollut epäselvyyttä onko niistä sovittu etukäteen suomalaisen yhteistyökumppanin kanssa.

Pitkä hankeyhteistyö mahdollisti kumppanuuden kehittymisen. Alkuvaiheessa Solidaarisuuden hankekoordinaattori käytti paljon aikaa hankehallintoon ja erityisesti talouteen liittyvien kysymysten läpikäymiseen turvakodin edustajien kanssa. Tämä työ myös kannatti, sillä turvakoti vahvistui taloushallinnossa, ja hankkeiden raportointi siirtyi yhä enemmän heidän vastuulleen. Tästä huolimatta budjetointiin, taloushallintoon ja raportointiin liittyvää vastuuta ollut enemmän Suomessa Solidaarisuudella kuin mihin kehitysyhteistyökumppaneiden kanssa on totuttu.

11.2. Solidaarisuuden haastava rooli

Solidaarisuudelle Sortavalan turvakotihankkeet ovat olleet eräänlainen lähialueyhteistyön menestystarina, jossa oli mielekästä ja kiinnostavaa olla mukana. Hankkeiden toteuttaminen sekä kehitysmaissa että lähialueilla tukevat toisiaan. Solidaarisuuden hallituksen puheenjohtaja Tarja Kantolan mukaan on arvokasta, että säätiöllä on tuntuma myös siihen, millaista on projektien toteuttaminen lähialueilla. Se tukee kehitysyhteistyön toteuttamista – ja toisaalta kehitysyhteistyön tuomasta hankeosaamisesta on hyötyä lähialuehankkeissa.

Solidaarisuus hoiti hankkeissa hyvin itsenäisesti rahoituksen hankkimisen, hankkeen koordinoimisen, hallinnon ja raportoinnin. Varsinkin hankeyhteistyön alkutaipaleella Solidaarisuuden vahva koordinaatio ja hankkeen ohjaaminen oli hyvin olennaista menestyksensä eteenpäin kannalta tilanteessa, jossa kumppanuudet Suomessa eivät olleet vielä muotoutuneet erityisen selkeiksi. Solidaarisuuden vahva hankesuunnittelun osaaminen oli myös keskeistä siinä, että rahoituksen hakemisessa menestyttiin.

Alkutilanne jäi siinä mielessä pysyväksi, että Solidaarisuus piti koordinaatio- ja hallinnointivas- tuun hyvin pitkälti itsellään koko yhteistyön ajan. Kaikki hankkeen osapuolet pitivät järjestelyä selkeänä ja toimivana, mutta toisaalta se oli Solidaarisuuden kannalta hyvin työllistävä. Lähialuehankkeiden hallinto on verrattuna moniin kehitysyhteistyön rahoitusinstrumentteihin raskasta, ja ohjelmakoordinaattorin aikaa meni sen hoitamiseen jatkuvasti enemmän kuin siihen oli varattu. Sortavalan läheisyydestä johtuen Solidaarisuus oli itselleen yllättävänkin paljon mukana hankkeen toteutuksessa. Solidaarisuuden sisällä työtaakan jakamista on helpot- tanut se, että hankkeen Joensuussa toimiva hankekoordinaattori Elviira Hirvonen on kasvanut tehtävässään ja hankeasiantuntijana todella paljon. Hän on pystynyt ottamaan itsenäisesti hoitaakseen yhä enemmän tehtäviä, joista alkuvaiheessa vastasi Solidaarisuuden ohjelma- koordinaattori.

Nykymalli on kuitenkin Solidaarisuuden näkökulmasta niin paljon resursseja vievä, että se vaa- tii uudelleen arvioimista. Solidaarisuuden sisällä on jatkossa välttämätöntä pohtia lähialueyh- teistyön toteuttamista ja työnjaollisia kysymyksiä. Ratkaisu voisi löytyä esimerkiksi siitä, jos jatkossa jokin kumppaneista voisi ottaa vastuulleen jonkin sellaisen kokonaisuuden, joka on tähän saakka ollut Solidaarisuudella. Vastuunjakoa täytyykin tarkastella uudelleen suomalais- ten kumppanijärjestöjen kesken ja keskustella siitä, olisiko Karjalan Apu tai Ensi- ja turvakotien liitto jäsenyhdistyksineen halukas ja pystyvä kasvattamaan rooliaan. Keskustelu asiasta on käynnistynyt Solidaarisuuden ja Karjalan Avun välillä kevättalvella 2009, ja sitä on tarkoitus käydä myös Ensi- ja turvakotien liiton ja Värtsilässä toteutettavassa ehkäisevän päihdetyön hankkeessa kumppanina olevan A-klinikkasäätiön kanssa.

Solidaarisuuden toive muiden suomalaisten kumppanijärjestöjen tiiviimmästä osallistumisesta hanketoteutukseen saa vastakaikua myös muilta. Yhteistä suunnittelua kaivataan enemmän, ja kumppanit olisivat halukkaita osallistumaan enemmän myös hakemusten ja raporttien laatimiseen ainakin kommentaattoreina. Niiden toteuttaminen edellyttäisi sitä, että aikatauluja suunniteltaisiin yhdessä ja se tehtäisiin siten, että aitoon osallistumiseen ja perehtymiseen jäisi riittävästi aikaa. Nyt Ensi- ja turvakotien liitto ja Viola ovat kokeneet, että pyynnöt tulevat Solidaarisuudelta välillä kovin lyhyellä varoitusaajalla. Suomalaisten järjestöjen olisi ehkä syytä istua säännöllisesti saman pöydän ääreen sopimaan hanketoteutuksen aikatauluista ja tehtävien oikeudenmukaisesta jaosta. Väkivaltatyön käytännön asiantuntijoilla, Ensi- ja turvakotien liitolla ja Violalla, voisi olla annettavaa myös hankkeiden indikaattorien suunnitteluun, jonka kehittämistarpeita on käsitelty aiemmin tässä raportissa.

11.3. Ensi- ja turvakotien liitto ja Viola hankkeiden asiantuntijaorganisaatioina

Ensi- ja turvakotien liitto on toiminut hankkeessa ennen kaikkea asiantuntijaorganisaationa, jonka vastuulla on ollut koulutuksien suunnitteleminen ja pitäminen. Liiton roolina on ollut vahvan sisältöasiantuntijuuden tuominen hankkeisiin, josta myös muut yhteistyökumppanit ovat voineet oppia. Hankkeiden konkreettisesti toteutuksessa keskeinen rooli on ollut Ensi- ja turvakotien liiton mikkeliiläisen jäsenyhdistyksen Violan ja erityisesti sen toiminnanjohtajan Sirkku Mehtolan panoksella. Viola on kantanut paljon vastuuta koulutuksista ja koonnut ympärilleen verkoston mikkeliiläisiä viranomaisia, jotka ovat olleet mukana kouluttamassa ja esittelemässä mikkeliiläistä viranomaisyhteistyön mallia perheväkivalta-asioissa.

Ensi- ja turvakotien liitto kokee omaan rooliinsa kansalaisjärjestönä sopivan luontevasti sen, että he eivät toimi vain Suomessa vaan vievät kehittämiään toimintamalleja ja asiantuntemustaan myös Suomen rajojen ulkopuolelle. Toisaalta on myös osa liiton asiantuntijoiden ammatitaitoa, että he tuntevat perheväkivaltakysymyksiä laajemmin kuin vain Suomen osalta, ja sikin laajempien näkökulmien hakeminen on olennaista ja ymmärrystä avaavaa. Venäläisen kulttuurin ja sikäläisen perheväkivaltatilanteen tunteminen on erityisen tärkeätä, sillä venäläistaustaiset ovat Suomen suurin maahanmuuttajaryhmä ja sen myötä Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten ylläpitämässä turvakodeissa yksi kasvava asiakasryhmä.

Yhteistyökumppanien näkökulmasta Ensi- ja turvakotien liiton sitoutuminen hankeyhteistyöhön on ollut hyvää. Sen rooli oli merkittävä jo aivan yhteistyön alkuvaiheessa, kun vakuutettiin Sortavalan kaupunkia perheväkivaltatyön ja turvakodin perustamisen tärkeydestä. Yhteistyökumppaneiden mukaan Ensi- ja turvakotien liitto on hoitanut koulutukset ja niiden suunnittelun erinomaisesti, ja kouluttajat ovat osanneet soveltaa suomalaista väkivaltatyön osaamista hyvin sortavalalaiseen kontekstiin. Ensi- ja turvakotien liiton edustajat itse kokevat, että liiton sisällä vastuunjako ja sitoutuminen hankeyhteistyöhön ei ole ollut ongelmallista. Vastuut olisi pitänyt määritellä tarkemmin – nyt ne ikään kuin ”leijuivat ilmassa” varsinkin aluksi. Kaikki liitossa eivät olleet kovin innostuneita osallistumaan yhteistyöhön, ja haastateltavat kokevatkin, että henkilökunnan sitouttamista hankkeisiin olisi pitänyt tehdä järjestön sisällä enemmän.

Liiton Mikkeliissä toimiva jäsenyhdistys Viola tuli yhteistyöhön mukaan ensi naisjärjestö Nadeždan kummijärjestöksi, mutta hiljalleen sille liukui päävastuu yhteistyöstä ja koulutuksista. Rajanylinen yhteistyö sopi hyvin Violan toiminta-ajatukseen ja yhteistyö on tuntunut mielek-

käältä. Violan edustajat kuitenkin kritisoivat epäselvää vastuunjakoa heidän ja Ensi- ja turvakotien liiton välillä. Eräs liiton edustajista esittikin kysymyksen, miksi kumppanijärjestö ei itse asiassa ollut hankkeissa Ensi- ja turvakotien liiton sijaan suoraan Viola, joka käytännössä kantoi paljon vastuuta koulutuksista ja yhteistyön sujumisesta muiden kumppanien kanssa.

Jälkeenpäin voi arvioida, että Ensi- ja turvakotien liiton ja Violan olisi ollut hyvä tehdä suunnittelutyötä yhdessä ja käydä keskinäistä keskustelua hankkeen ja koulutusten sisällöistä. Koulutukset suunniteltiin nyt yksi kerrallaan, eikä kulloinkin Sortavalaa lähtevillä kouluttajilla ollut kokonaiskuvaa aiemmin pidetyistä koulutuksista ja niissä käsitellyistä aiheista. Tilannetta hankaloittivat liitossa tapahtuneet henkilövaihdokset.

Huolimatta tietyistä organisatorisista vaikeuksista Ensi- ja turvakotien liitto ja Viola kokevat myös itse saaneensa paljon hankkeisiin osallistumisesta. Kouluttajat kuvaavat saaneensa uusia näkökulmia omaan työhönsä ja joutuneensa arvioimaan sitä uudelleen ja saaneensa siihen ulkopuolista näkökulmaa, kun ovat esitelleet sitä toisesta yhteiskunnasta tuleville hankkumppaneille ja nämä ovat esittäneet omia kysymyksiään. Kulttuurisen kirjon näkeminen on auttanut kyseenalaistamaan myös omia työskentelytapoja, näkemään että toisellakin tavalla voi tehdä tai ajatella. Sortavalalaisten innostus ja se, että siellä on saatu valtavasti kehitystä aikaan, ovat motivoineet yhteistyöhön. Myös vapaaehtoistyöntekijöiden sitoutuminen työskentelyyn on puhutellut.

11.4. Karjalan Apu paikallisyhteistyön osaajana

Karjalan Avun rooli hankkeessa oli merkittävä heti hankeyhteistyön alkuvaiheessa, sillä he olivat tehneet yhteistyötä Sortavalan sosiaalitoimen kanssa jo aiemmin humanitaarisen avun viennin puitteissa, ja kontaktit helpottivat uusien hankkeiden aloittamista. Solidaarisuuden ja Ensi- ja turvakotien liiton näkökulmasta Karjalan Apu on ollut hankeyhteistyössä Venäjän Karjalan ja rajan yli liikkumisen asiantuntija, joka on helpottanut osaamisellaan merkittävästi erilaisia käytännön järjestelyjä sekä logistiikan hoitamista.

Rajan yli liikkumisen konsulttina ja paikallistuntijana toimimisen lisäksi Karjalan Avun keskeisenä vastuualueena oli hankeyhteistyön alussa tilojen remontoiminen turvakodille. Suomalaiset vapaaehtoiset tekivät satoja tunteja vapaaehtoistyötä vanhan puurakennuksen kunnostamisessa yhdessä venäläisten asiantuntijarakentajien kanssa. Konkreettisia tehtäviä hanketoetuksessa järjestöllä on sen jälkeen ollut vähemmän.

Maantieteellisesti lähellä Sortavalaa Joensuussa sijaitsevana järjestö on toiminut tietynlaisen hankkeen ”tukikohtana” Suomen puolella, johon ovat tulleet sekä Suomeen saapuneet sortavalalaiset yhteistyökumppanit että Sortavalaa lähdössä olleet suomalaiset. Haastatteluissa yhteistyökumppanit korostavat, että Helsingistä käsin operoiminen ilman Karjalan Apua olisi ollut paljon hankalampaa. Lisäksi Karjalan Apu on toiminut työyhteisönä Solidaarisuuden hankkekoordinaattori Elvira Hirvoselle, joka toimii Joensuussa. Erityisesti järjestön toiminnanjohtaja Lea Ylitalo on ollut hänelle tärkeä työtoveri ja vertaistuki, jonka kanssa on ollut mahdollista käydä läpi ajankohtaisia asioita ja askarruttavia kysymyksiä.

Karjalan Apu on aiemmin toiminut Venäjän Karjalassa ennen kaikkea humanitaarisen avun vientiorganisaationa, ja se itse kokee, että osallistuminen Sortavalan turvakotihankkeisiin on nostanut sen profiilia. Näissä hankkeissa on ollut selkeästi kyse sisällöllisistä, asiantuntijuu-

den kehittämiseen yhdessä venäläisten hankekumppanien kanssa liittyvistä hankkeista aiemman tavara-avun viemisen sijaan. Karjalan Avun edustajat totesivat haastatteluissa, että tällaiset hankkeet ovat järjestölle mielekkäitä ja niissä ollaan mielellään mukana myöhemminkin. Suomalaisten yhteistyökumppanien keskusteluissa vuoden 2009 aikana pohditaan, voisiko Karjalan Avun roolia hankeyhteistyössä viedä vielä strategisempaan suuntaan.

11.5. Kumppanuudesta ja koulutusten järjestämisestä opittua

Kaikki osapuolet kokevat saaneensa kumppanuudesta paljon. Sortavalan turvakodin edustajat arvelevat, että ilman hankeyhteistyötä turvakotia ei olisi perustettu tai sen perustaminen olisi ollut hyvin pitkä prosessi. Hankkeet mahdollistivat turvakodille sellaisen kapasiteetin kasvattamisen, joka ei ilman hankeyhteistyötä olisi ollut koskaan mahdollista. Suomalaisten yhteistyökumppanien näkökulmasta mielekästä on ollut se, että vieraan kautta pystyy myös peilamaan omaa yhteiskuntaansa. Hanke ei ole perustunut valistukseen tai yksisuuntaiseen informaation ja toimintatapojen siirtämiseen, vaan suomalaisten mallien esittelyyn ja keskusteluun siitä, että mikä toimisi ja mikä ehkä ei toimisi Sortavalassa ja mallien adaptoimiseen paikalliseen toimintaympäristöön sopivaksi.

Sortavalassa toteutetut hankkeet ovat luoneet pohjaa Solidaarisuuden muulle hankeyhteistyölle Karjalan tasavallassa. Tällä hetkellä Solidaarisuudella, Karjalan Avulla ja A-klinikkasäätiöllä on Värtsilässä ehkäisevän päihdetyön hanke, jonka alkuunsaamisessa oli suuri merkitys Sortavalan hankkeiden myötä syntyneillä verkostoilla. Kevättalvella 2009 Solidaarisuus sai lähialueyhteistyörahoituksen perheväkivaltatyön hankkeen toteuttamiseen Pitkärannassa. Pitkärannan hankkeessa myös Sortavalan turvakodilla on uudenlainen rooli resurssikeskuksena, joka kouluttaa ja tukee toiminnan aloittamista naapuripaikkakunnalla. Solidaarisuuden odotuksena on, että opittua kumppanuutta voidaan hyödyntää myös Pitkärannassa. Substanssiosaamisen lisäksi Sortavalan turvakoti voi kouluttaa pitkärantalaisia toimijoita myös hankeyhteistyöhön liittyvissä hallinnollisissa kysymyksissä, joista heillä on nyt pitkä kokemus.

Vaikka kokemukset kumppanuudesta ovat olleet pääosin hyvin positiivisia ja yhteistyö sujuvaa, myös kehittämistarpeita ja pohdinnan paikkoja on. Positiivista yhteistyössä on ollut kaikkien osapuolten vahva sitoutuminen hankkeeseen ja omiin vastuisiinsa siinä. Tähän on oletettavasti vaikuttanut roolien ja taloudellisten vastuiden selkeä määrittäminen heti alussa, joka on osaltaan mahdollistanut hyvin toimineen kumppanuuden. Vahvuutena kumppanuudessa on ollut myös paikallisuuden hyödyntäminen, Joensuussa toimivan Karjalan Avun ja Ensi- ja turvakotien liiton mikkeliiläisen jäsenyhdistyksen Violan sijainti maantieteellisesti lähellä Sortavalaa.

Jatkossa on kuitenkin välttämätöntä miettiä suomalaisten järjestöjen välistä työnjakoa. Nyt hankkeiden koordinaatio on ollut hyvin vahvasti Solidaarisuudella, ja sitä pitäisi ehkä jakaa tasapuolisemmin suomalaisten järjestöjen välillä. Lisäksi, jos yhteistyötä jatketaan myöhemmin Sortavalan turvakodin kanssa, on hankkeen omistajuutta siirrettävä yhä enemmän sille. Jälkeenpäin ajatellen kumppanin kouluttamiseen hankehallinnossa olisi pitänyt varata alussa enemmän resursseja, sillä nyt Solidaarisuuden rooli oli siinä pitkään hyvin suuri. Uudessa Pitkärannan hankkeessa tähän oli suunnitteluvaiheessa varauduttu, mutta nyt ei odotettua pienemmän hankerahoituksen takia ole varmaa, pystytäänkö se toteuttamaan.

Myös muut suomalaiset järjestöt kaipaavat enemmän yhteistä hankesuunnittelua ja esimerkiksi vuosisuunnitelman ja aikataulujen laatimista yhteisessä kokoontumisessa kunkin vuoden alussa. Tämä helpottaisi sitä, että erityisesti koulutuksista vastanneen Ensi- ja turvakotien liiton näkökulmasta aikataulut ja hankevastuut ovat tulleet välillä liian lyhyellä varoitusajalla. Suunnittelutapaamisten pitämistä on vaikeuttanut myös se, että Ulkoministeriön rahoituspäätökset ovat tulleet vasta keväällä, ja sen vuoksi vuosina 2006 ja 2008 hankkeen toteutukseen on päästy vasta puolivälissä vuotta.

Ensi- ja turvakotien liitossa ja sen jäsenyhdistyksissä on syytä miettiä myös sisäistä vastuunjakoa ja nimetä jollekin selkeä koordinaatiovastuu hankeyhteistyöstä. Koulutuksia olisi hyvä suunnitella jatkossa enemmän kokonaisuutena ja aikataulut sopia pitkäjänteisesti. Koulutusten suunnittelussa olisi muutenkin – etenkin kouluttajien itsensä näkökulmasta – ollut hyötyä selkeämmästä koordinaatiosta. Kaikilla kouluttajilla olisi ollut hyvä olla tieto, mitä aikaisemmissa koulutuksissa on käsitelty, jotta olisi ollut mahdollista linkittää seuraavan koulutuksen sisältö siihen. Kaikkien kouluttajien olisi tärkeitä kohdata ainakin kerran hankkeen alussa ja suunnitella koulutuskokonaisuus yhdessä. Kommunikaatiota myös koulutusten välillä voisi tiivistää helposti esimerkiksi sähköpostilistan tai extranet-ryhmän avulla.

Kouluttajat kaipasivat myös enemmän tietoa kontekstista, jossa venäläiset kumppanit toimivat. Heidän mukaansa olisi tärkeitä saada koulutusten suunnittelua varten käyttöön ”kartta” eri viranomaisista, niiden hierarkiasuhteista ja toimintavaltuuksista paikallisella väkivaltatyön kentällä. Tämä vaatisi paljon työtä, mutta tehostaisi koulutuksia. Nyt suomalaiset kouluttajat kokivat, eivät tienneet riittävästi, miten venäläinen järjestelmä toimii. Pitkärannan hankkeen yhteydessä voinee miettiä, työstäisivätkö sortavalalaiset ja pitkärantalaiset tällaisen yhdessä esimerkiksi Sortavalan koordinaatioryhmän laatimien ohjeiden pohjalta.

Pitkärannan hankkeen kohdalla hyvin tärkeitä on kaupungin sitouttaminen toiminnan rahoitukseen ja tukemiseen pitkäjänteisesti. Se oli kriittinen tekijä ja oli Sortavalassa yksi onnistumisen avaimista. Pitkärannan hanke aloitetaan taloudellisen taantumun vuoksi epävarmana aikana, joten tavoite tulee olemaan haastava.

Hankeyhteistyön kannalta on tärkeitä, että omistajuus on selkeästi siellä, missä hanketta toteutetaan, ja että hankkeen koordinointi ja sisältöasiantuntemus kulkevat käsi kädessä. Myös Pitkärannassa on pidettävä huolta siitä, että heti alkuvaiheessa valitaan koordinaattori, jolla on sisältöasiantuntemusta ja joka on tiiviisti mukana hankkeen konkreettisessa toteutuksessa ja sitoutuu yhteistyöhön. Lähialueyhteistyön puute rahoitusinstrumenttina on se, että hankkeiden suunnitteluun ei ole rahoitusta, joten pohjustustyö jää väistämättä ohuemmaksi kuin kehitysyhteistyöhankkeissa. Jatkossa olisi mahdollisuuksien mukaan hyvä osallistaa paikallisia kumppaneita entistä enemmän tavoitteiden asettamiseen ja indikaattorien määrittelyyn.

12. Lopuksi

12.1. Mikä mahdollisti menestystarinan?

Sortavalassa toteutettu hankeyhteistyö osoittaa oikeiksi tiettyjä taustaoletuksia, joita myös Solidaarisuudella toiminnassaan on. Ensiksikin se on malliesimerkki siitä, että verrattain pienillä, ruohonjuuritason toimijoiden sitoutumiseen perustuvilla sosiaalialan hankkeilla voidaan

saada aikaan paikallisesti merkittäviä muutoksia, jotka parhaimmillaan säteilevät vakiinnuttuun myös ympäröiville alueille mallien siirtyessä muiden käyttöön. Hankeyhteistyön vahvuutena onkin koko ajan ollut Sortavalan kaupungin ja ruohonjuuritason toimijoiden vahva sitoutuminen hankkeisiin ja niiden tavoitteisiin. Hankkeissa tartuttiin ongelmaan, jonka ratkomiselle paikallisyhteisössä oli tarve ja motivaatiota. Haastatteluissa toistui ajatus siitä, että juuri tämän tyyppistä ja tällaisia vaikutuksia aikaan saavaa lähialueyhteistyö parhaimmillaan on.

Yhteensä kahdeksan vuotta kestäneen hankeyhteistyön aikana turvakoti on vakiinnuttanut asemansa Sortavalan kaupungin sosiaalipalveluiden kokonaisuudessa ja siitä on tullut yksi eniten käytetyistä palveluista, joka tunnetaan laajasti niin Sortavalassa kuin muuallakin Karjalan tasavallassa. Projektirahoitusta ja suomalaisilta yhteistyökumppaneilta saatua tietotaitoa pidettiin keskeisenä edellytyksenä turvakotitoiminnan menestyksekkäälle aloittamiselle Sortavalassa. Hankeyhteistyö motivoi kaupunkia osoittamaan perusrahoituksen turvakodille, projektirahoitus puolestaan mahdollisti tilojen remontoinnin, laajan tiedotustyön ja koulutukset. Alussa tehty ratkaisu, että kaupunki maksaa turvakodin henkilöstön palkat, oli erittäin viisas kestävyuden näkökulmasta.

Yksi yhteistyön vahvuuksia ja hankkeiden vaikuttavuuden kannalta ratkaisevan tärkeitä kysymyksiä on ollut hankkeiden onnistunut ketjuttaminen ja sen mahdollistama pitkäjänteinen yhteistyö. Kahdeksan vuotta kestäneen yhteistyön perusteella voi jo puhua todellista vaikuttavuudesta ja kestävästä vaikutuksista. Myös kumppanuus on kasvanut pitkän yhteistyön aikana. Sortavalan kokemukset puhuvatkin pitkäjänteisen ja pitkäkestoisen hankeyhteistyön puolesta.

Hankkeiden käännteentekevää vaikuttavuutta on osaltaan ollut mahdollistamassa se, että Sortavala on pieni ja hallittavan kokoinen paikkakunta, jossa on näillä resursseilla ollut mahdollista saada aikaan merkittävä muutos. Viranomaisyhteistyön kehittämistä on helpottanut myös se, että pienellä paikkakunnalla viranomaiset tuntevat toisensa ja kohtaavat eri yhteyksissä, joten yhteistyön kehittäminen on ollut luontevaa. Tämä vaikuttanee positiivisesti myös yhteistyön jatkuu. Viranomaiset ovat alkaneet nähdä turvakodin merkittävänä yhteistyökumppanina ja resurssina oman toimintansa kannalta. Yhteistyössä on kuitenkin vielä paljon kehitettävää, ja sen syventäminen ja vakiinnuttaminen vaatii pitkäjänteistä työtä myös tästä eteenpäin.

Hankkeiden rahoituksen saamisessa keskeinen merkitys on ollut Solidaarisuuden asiantuntijalla ja perusteellisella hankevalmistelulla, josta myös evaluaation yhteydessä haastatellut Ulkoasiainministeriön edustajat antoivat erittäin hyvää palautetta. Solidaarisuuden näkökulmasta hankkeiden menestyksekkään toteuttamisen on mahdollistanut oikeiden yhteistyökumppaneiden löytäminen Suomessa. Mikään järjestö ei voi hallita kaikkea yksin, ja nyt suomalaisten järjestöjen osaamiset ovat tukeneet hienosti toisiaan. Myös oikeiden yhteistyökumppanien ja vastuuhenkilöiden löytyminen Sortavalassa on ollut ratkaisevan tärkeitä hankkeen onnistumisen kannalta. Suomalaiset kumppanit puhuivat haastatteluissa ihailien Sortavalan aikaansaavista naisvaikuttajista, joilla oli yhteinen käsitys tavoitteista ja niiden toteutustavasta, kyky omaksua malleja Suomesta ja soveltaa niitä omaan toimintaympäristöön.

Hyvin tärkeitä oli myös Sortavalan kaupungin luottamus suomalaisia hankekumppaneita kohtaan ja ennakkoluulottomuus yhteistyöhön ryhtymisessä. Turvakotihankkeella oli koko ajan kaupunginhallinnon ja sosiaalikeskuksen muiden osastojen tuki. Suomalaisten kansalaisjärjestöjen ja venäläisen julkisen sektorin yhteistyötä voi pitää jossain määrin poikkeuksellisenä

mallina, joka kuitenkin on ainakin Karjalassa toiminut hyvin. Tähän vaikutti oletettavasti se, että Karjalan Apu oli jo tuttu yhteistyökumppani Sortavalassa, ja taustalla oli myös Solidaarisuuden sen kanssa toteuttama vanhustyön hanke Helylässä. Turvakotihankkeen käynnistymistä helpotti ja paikallisten toimijoiden luottamusta suomalaisiin kumppaneihin rakensi se, että hanke lähti hyvin konkreettisesti liikkeelle tilojen remontoimisesta turvakodin käyttöön: hyvin sujunut remontti osoitti kaikille osapuolille, että yhteistyöhön on lähdetty tosissaan ja siihen on sitouduttu.

Erittäin hyväksi ratkaisuksi Sortavalassa osoittautui se, että alkuvaiheessa ja koko hankeyhteistyön aikana kiinnitettiin paljon huomiota tiedotustyöhön ja suuren yleisön informoimiseen perheväkivallasta ja turvakodin palveluista. Tällä tavoin hankittiin oikeutus turvakodin toiminnalle Sortavalassa ja mahdollistettiin se, että turvakoti voitti sortavalalaisten luottamuksen ja saavutti vakiintuneen aseman osana Sortavalan sosiaalipalveluiden kokonaisuutta. Tärkeätä oli myös se, että vapaaehtoisia rekrytoimalla laajennettiin sitä joukkoa ihmisiä, joka vie viestiä turvakodista eteenpäin. Nämä työskentelytavat kannattaa ehdottomasti toistaa Pitkärannassa.

12.2. Hankkeiden aikana opittua

Kuten jo edellä hankkeiden onnistumisen avaintekijöitä käsiteltäessä todettiin, on tärkeätä, että projektit riittävän pitkiä. Pitkäaikainen yhteistyö mahdollistaa kumppanuuden kehittymisen ja pysyvien vaikutusten saavuttamisen. Keskeistä on myös hankeosapuolten sitoutuminen ja hankkeen vahva omistajuus toteuttavalla osapuolella, tässä tapauksessa Sortavalan turvakodilla.

Hankkeissa, joiden päämääränä on asenteiden muuttaminen ja jonkin aiemmin vaietun sosiaalisen ongelman vähentäminen, hankkeen vaikutusten todentaminen on kuitenkin usein vaikeata. Perheväkivallan määrästä Sortavalassa ei ole saatavilla tilastotietoa, eikä miliisi ei edelleenkään tilastoi perheväkivaltatapauksia omana kategorianaan. Jälkeenpäin ajatellen hankkeen vaikutusten todentamiseksi olisi kannattanut hankkeen suunnitteluvaiheessa tehdä pohjakartoitus, jossa olisi kysytty sortavalalaisten kokemuksista perheväkivallasta sekä heidän asenteistaan siihen liittyen. Toteuttamalla vastaavanlaisen kyselyn hankeyhteisön päättyessä olisi saanut tilastollista seurantatietoa väkivallan mahdollisesta vähenemisestä ja tapahtuneesta asennemuutoksesta. Tämänkaltaisen kartoituksen ja seurannan tekoon ei kuitenkaan ole ollut resursseja eikä siten mahdollisuutta. Nyt päämäärien toteutumisen tarkastelu perustuu lähinnä hankkeeseen osallistuneiden henkilöiden arvioihin.

Kuten edelläkin todettiin, hankkeen onnistumisen mahdollisti osaltaan Sortavalan kaupungin johdon sitoutuminen. Viranomaisyhteistyön kehittämisessä johdon sitouttamiseen liittyviä kysymyksiä olisi voinut pohtia enemmän. Eri viranomaisten edustajien oli välillä vaikeata osallistua koulutuksiin ja miliisin edustajien lähtö koordinaatioryhmän opintomatalle, koska heidän esimiehensä sisäasiainministeriössä ei nähnyt matkan tarpeellisuutta. Jälkeenpäin ajatellen viranomaisyhteistyöhankkeen alussa olisi ollut hyvä esimerkiksi koota eri viranomaistahojen korkean tason johtajia seminaariin. Tämä olisi voinut lisätä johdon sitoutumista ja sillä tavoin helpottaa ruohonjuuritason työntekijöiden osallistumista hankkeeseen sekä luoda mahdollisuuksia esimerkiksi perheväkivallan huomioivien tilastointikäytäntöjen kehittämiseen. Tullevissa hankkeissa lieneekin syytä miettiä, kuinka johdon sitouttamista voitaisiin parantaa.

Johtopäätökset

- Hankkeiden tavoitteenasettelu onnistui hyvin. Eteneminen turvakodin toiminnan vahvistamisesta, tiedotustyöstä ja toimijoiden kouluttamisesta viranomaisverkoston kanssa tehtävään työhön oli looginen ja hyvin perusteltu.
- Hankkeiden päämäärä eli naisten ja lasten aseman parantaminen turvakotitoimintaa kehittämällä on toteutunut erinomaisesti. Tilanne Sortavalassa on muuttunut ratkaisevasti, sillä aiemmin perheväkivallan uhreilla ei ollut käytännössä mitään suojaa, kun perheväkivallan uhreille suunnattuja erityispalveluita ei ollut ja muissa viranomaistahoissa he kohtasivat usein torjuntaa ja ymmärtämättömyyttä.
- Turvakodin suuret asiakasmäärät todistavat siitä, että sen palveluille on ollut suuri tarve. Turvakotiin tulee vuosittain jopa 3500–4000 asiakasyhteydenottoa, mitä voi pitää Sortavalan kokoisella paikkakunnalla (väestöpohja noin 36 000) erittäin suurena määränä. Vuosittain turvakodissa yöpyy yli 150 naista ja lasta. Perheväkivaltaan, joka vielä 2000-luvun alussa oli hyvin vaiettu ongelma, uskalletaan tämän päivän Sortavalassa hakea apua.
- Keskeinen rooli tapahtuneessa muutoksessa on ollut aktiivisella tiedotustyöllä, kuten esitteiden jakamisella ja työpaikkavierailuilla. Tiedotuksen avulla saavutettiin sortavalalaisten tietoisuus perheväkivallasta ongelmana ja luottamus turvakodin palveluja kohtaan. Tiedotustyö on tavalla tai toisella saavuttanut suurimman osan sortavalalaisista. Keväällä 2008 toteutetun puhelinkyselyn vastaajista 69 prosenttia tiesi turvakodista ja sen palveluista. Aktiivista tiedotustyötä tarvitaan edelleen, ja sitä tulee ulottaa entistä enemmän myös maaseudulle.
- Asiakkaat ovat erittäin tyytyväisiä turvakodin tarjoamiin palveluihin. Ratkaisevan tärkeätä siinä, että turvakodin palveluihin luotetaan, lienee ollut palveluiden tehokkaan markkinoinnin ohella se, että palveluiden laatuun, kuten luottamuksellisuuteen ja työntekijöiden vaitiolovelvollisuuteen sekä asiakkaita arvostavaan työotteeseen on kiinnitetty paljon huomiota.
- Perheväkivaltaa koskevan asennemuutos tapahtuu hitaasti ja vaatii pitkäjänteistä seuranta. Tässä evaluaatiossa asenteiden muuttumista on mahdollista arvioida lähinnä turvakodin asiakasmääriä tarkastelemalla sekä evaluaatiossa kuultujen toimijoiden näkemyksiin tukeutuen. Niiden perusteella näyttäisi siltä, että muutosta perheväkivallan tuomitsevan ilmapiirin suuntaan on tapahtunut.
- Viranomaisten asenteissa merkittävimpana muutoksena voi pitää sitä, että ottavat nykyisin perheväkivallan vakavasti ja suhtautuvat siihen ongelmana, johon heillä on velvollisuus puuttua. Lisäksi viranomaiset ovat saaneet konkreettisia valmiuksia väkivaltaa kokeneiden asiakkaiden kohtaamiseen. Kyselyyn vastanneista viranomaistahojen edustajista 59 pro-

senttia katsoi, että hänen edustamansa taho pystyy tarjoamaan tehokasta apua perheväkivallan uhreille.

- Viranomaiskoordinaatio on kehittynyt hankkeen aikana, mutta siinä on edelleen paljon kehitettävää. Viranomaistahojen väliset raja-aidat ovat edelleen korkeat, eikä työtä tehdä riittävästi yhdessä. Yhteisten ohjeistusten laatiminen väkivaltatyön tueksi osoittautui vaikeaksi. Tästä huolimatta tapahtunutta kehitystä yhteistyökäytännöissä voi pitää merkittävänä.
- Sortavalalaisten luottamus viranomaisiin perheväkivaltatapausten hoidossa on kasvanut hankkeiden aikana. Vuodesta 2006 vuoteen 2008 viranomaisille tehtyjen perheväkivaltailmoitusten määrä kasvoi 12:sta 33:een eli 175 prosenttia. Vuosina 2006–2008 turvakotiin on tullut muiden viranomaisten ohjaamana 70 asiakasta. Edelleen useimmat asiakkaat saavat kuitenkin tiedon turvakodista muualta, useimmiten turvakodin mainoksista tai tiedotusvälineistä.
- Turvakodin toiminta on kestäväällä pohjalla. Tämä on paljolti sen ansiota, että hanketoiminnan aikana omistajuus ollut vahvasti Sortavalassa ja turvakodin perusrahoitus on ollut Sortavalan kaupungin vastuulla. Kansainvälinen talouskriisi ja sitä seurannut taantuma luo varjon turvakodin toiminnan ylle, mutta toisaalta vaikeassa taloustilanteessa sosiaalipalvelut ovat erityisen tärkeitä.
- Keskeistä hankkeessa on ollut voimakas satsaaminen henkilökunnan ja vapaaehtoisten kouluttamiseen. Monipuoliset koulutukset ja henkilökunnan sitoutuneisuus ovat mahdollistaneet asiantuntijuuden vahvistumisen. Voi sanoa, että Sortavalan turvakoti on syntynyt ja se on kasvanut itsenäiseksi asiantuntijaorganisaatioksi hankeyhteistyön kuluessa ja sen ansiosta.
- Tärkeä osa turvakodin institutionaalista vahvistumista on ollut se, että sen hallinnollinen kapasiteetti ja hankehallintoon liittyvä osaaminen on kehittynyt hankeyhteistyön aikana. Parhaimmillaan tämä voi tulevaisuudessa mahdollistaa uusien hankekumppaneiden ja rahoittajien löytymisen.
- Hankkeiden menestyksekkään toteutumisen on osaltaan mahdollistanut toimiva kumppanuus Solidaarisuuden, Ensi- ja turvakotien liiton, Karjalan Avun ja Sortavalan kaupungin välillä. Pitkä hankeyhteistyö on mahdollistanut kumppanuuden kehittymisen. Epätyypillisyydestään huolimatta tässä tilanteessa toimiva ja Karjalaan toimintaympäristönä sopiva ratkaisu on ollut se, että yhteistyön osapuolena Sortavalassa oli kansalaisjärjestön sijaan julkinen sektori.
- Toimintamalli leviää Venäjän Karjalassa, kun vuonna 2009 Pitkärantaan perustetaan väkivaltatyön avopalveluyksikkö. Hankkeen taustalla ovat samat suomalaiset kumppanijärjestöt, ja Sortavalan turvakodin työntekijät toimivat kouluttajina perustettavassa yksikössä.

Suosituksset

- Turvakodin vakiintuneen ja Sortavalassa erittäin tarpeelliseksi todetun toiminnan jatkamiseksi olisi tärkeätä, että Sortavalan kaupungin rahoitus turvakodin toimintaan pysyisi vähintään nykyisellä tasolla. Talouskriisin aikana turvakotipalveluiden tarve voi kasvaa entisestään.
- Aktiivinen tiedottaminen on mahdollistanut sen, että turvakodin palvelut tunnetaan Sortavalan alueella erittäin hyvin. On tärkeätä, että tiedotustyötä jatketaan, ja että sitä tehdään mahdollisimman paljon myös maaseudulla. Vapaaehtoisten ja heidän verkostojensa käyttöä tiedotustyön resurssina voisi lisätä entisestään.
- Viranomaisyhteistyön jatkaminen on erittäin tärkeätä. Hyvin alkanutta yhteistyötä ei pidä päästää kuihtumaan, ja siinä on edelleen myös paljon kehitettävää. Yhteistyötahojen henkilöstön vaihtuvuuden vuoksi jatkuva tiedottaminen, kouluttaminen ja organisaation sisäisten perehdyttämiskäytäntöjen kehittäminen on ensiarvoisen tärkeätä.
- Laajempien yhteistyöverkostojen ylläpitämistä ja kehittämistä Karjalan tasavallassa, Luoteis-Venäjällä ja kansainvälisesti kannattaa jatkaa. Yhteistyö voisi luoda mahdollisuuksia paikallistasoa laajempaan vaikuttamiseen esimerkiksi lainsäädännön ja viranomaistoiminnan kehittämiseksi.
- Suomalaisten järjestöjen on syytä pohtia työnjaon kehittämistä välillään ja vahvistaa hanke-toiminnan yhteistä suunnittelua. Esimerkiksi koulutusten suunnittelu kokonaisuutena ja tiedonvälityksen kehittäminen siinä helpottaisi yksittäisten kouluttajien työtä.
- Pitkärannassa alkavassa hankeyhteistyössä erityistä huomiota kannattaa kiinnittää kaupungin sitouttamiseen hankeyhteistyöhön sekä hyvän projektikoordinaattorin löytämiseen heti alkuvaiheessa, sillä ne olivat Sortavalan hankeyhteistyön keskeisiä menestystekijöitä.